

13-VUOTIAS SANKARI

N:o 20

25 p:niä

MAILTA JA MERILTÄ

SEIKKAILUJA · KERTOMUKSIA · KUVAUKSIA NUORISOLLE

*** Toimittanut TEUVO PAKKALA ***

Kustannusosakeyhtiö Otava · Helsingissä

MAILTA JA MERILTÄ 20.

KOLMENTOISTA- VUOTIAS SANKARI

Kunnaan härjanteella oli buuritalo. Kunnaan rinteellä talon kamelikurki asteli arvokkain, raskain askelin edestakaisin. Mahtava lintu pysähtyi silloin tällöin ja kurottaen pitkän hienon kaulansa suuntasi katseen alhaalla olevalle tasangolle, ja vihaisena löi siipiään ja polkasi maata vahvoilla jaloillaan. Näky, joka levisi sen silmien eteen, ei kuitenkaan ollut mikään outo näillä pohjoisen Transvaalin paimentolaisseuduilla.

Kunnaan juurella levisi tasaaisena kuin pöytä näköpiiriin saakka tasanko, jossa kasvoi lyhyttä, mehuisaa heinää. Tasangolla oli laitumella puolensadan lukuinen hevosjoukko ja samankokoinen karja pitkäsarvisia härkiä. Paimentamassa oli kolmen- neljäntoista vuotias poika, joka istui satulattoman hevosensa selässä antaen suitset olla höllällä, että hänen ratsunsa sai osansa tasangon maakamaran tarjoamasta mehevästä ruuasta. Nuori buuripoika oli selin kamelikurkeen, ettei hän sitä nähnyt ja tuskinpa muutenkaan olisi huomannutkaan, kun oli tällä hetkellä niin kiintynyt puuhiinsa. Hän oli asettanut poikittain hevosensa häpäälle kafferikilven, jonka kupuraan järjesteli purkamansa pyssyn osat. Yhtäkkiä kuului takaa huuto. Hän kääntyi katsomaan, viskasi kilven pysynsä maahan ja kannusti hevosensa täyteen laukkaan huutoa kohden. Runsaan puolenkilometrin päässä hänestä, kunnaan liepeessä oli pienestä pumpulipensasmetsästä tullut näkyviin ponihevonen, jota ratsasti kuuden- seitsemäntoistavuotias tyttö. Tuo rinteellä kuljeksiva kamelikurki oli sen huomannut ja siivet koholla juosta kiiti kohden kauheaa nopeuttaan, jolle ei riitä parhaimmankaan hevosensa laukka. Tyttö heti vaaran huomattessaan huusi: »Jan, Jan, tule apuun!» Ja hän koetti johtaa ratsuaan avuksi rientävän pojan luo. Mutta parillakymmenellä tavattoman pitkällä askeleellaan kamelikurki saavutti ponin, ja kohoten

maasta antoi voimakkaan potkun ponille, joka kepertyi kumoon eikä voinut enää nousta.

Vastoin tapaansa ei tuo kauhistuksen lintu jäänyt raivoamaan uhrinsa kimpussa, vaan juoksi tyttöä kohden, joka oli hypännyt hevosensa selästä ja nyt vuorostaan pakeni. Hän säilytti kuitenkin mielenmalttinsa ja heittäytyi vatsalleen maahan ja veti hameen päänsä yli. Maatessa ei lintu voinut kuolettavasti lyödä jaloillaan, ei muuta kuin poljeksia. Jan laukotti siihen hevosellaan. Hän oli luullut saavansa houkutelluksi kamelikurjen hyökkäämään hänen ja hevosensa kimppuun, mikä oli ainoa pelastuskeino nyt, kun hänellä ei ollut pyssyä. Mutta kamelikurki oli sokea raivosta, ja poljeksi tyttöä niin, että tämän vaatteet olivat jo riekaleina. Janikaan ei saanut hevostaan aivan lähelle, se pelkäsi kamelikurkea, jonka voiman se tunsi. Jan hyppäsi hevosen selästä ja parilla loikkauksella hän oli linnun luona, hyppäsi sen selkään ja puristi linnun kupeita säärillään, jotka olivat puoleksi avonaisten siipien alla. Kamelikurki luopui nyt uhristaan ja alkoi juosta sinne tänne, sitten ravisteli itseään kaiken kauheasti päästäkseen ratsumiehestään. Mutta Jan puristi tätä kummallista ratsuaan kurkusta ja istui selässä tanakasti. Kamelikurki keksi sen, että heittäisi maata ja koetti tukehuttaa painonsa alle ratsastajan. Siinä se olisi voinut pian onnistuakin, mutta tyttö nyt riensi apuun tarttuen molemmiin käsiin lintua kurkkuun. Ja tällä aikaa Jan sai vyöltään puukon, jolla silpasi linnun kaulan poikki.

»Ai, ai, Jan!» sanoi tyttö nuhtelevasti, »sinä tapoit Mooin, talon koimeimman kamelikurjen. Mitä sanoo nyt iso-isä?» »Olisiko ollut parempi, että se olisi sinut tappanut?» sanoi Jan. »Eikö sinun Bless, todellakaan käynyt pahasti?» kysyi hän sitten tytöltä, joka oli hänen serkkunsa. — »Vähän mustelmia sain, se ei mitään», vastasi Bless. »Mutta pukuni on sitten repaleina, ja Riet raukka, näyttää hyvin onnettomalta.» Hän osotti hevostaan, joka makasi vähän matan päällä.

Revityssä ja ryvetetyssä puvussaan näytti Bless ihastuttavalta. Hänen tuuhea tukkansa oli hajallaan ja vilkkaat, ilmeikkäät silmät loimusivat äskeisen taistelun jälkeen, jonka vaarallisuus ei ollut häntä säikäyttänyt, vaan kiihottanut. Kun Jan meni ottamaan kiinni oman hevosensa, astui Bless poninsa luo ja tarttui pienillä Afrikan auringon ahavoittamilla käsillään ohjaksiin. »No, Riet parka, koeta nousta.» Hevonen ponnisteli ja pääsi kuin pääsikin pystyyn sekä lähti taluttajansa jäljessä hiljalleen astumaan ontuen. »Kas vain, tähänään pääsee omin voimiansa taloon», sanoi Bless. »Luulin, että sen oli pahemminkin käynyt. Ja tuossa tulee apuhevonenkin. Eland ottaa minut taakseen.» Eland oli hänen sisarensa, yhdeksäntoista tahi parinkymmenen. Hän oli tummaverinen, sisarensa vastakohta, mutta molemmat nämä tytöt, Paul Ryskerin lapsenlapsia, olivat Transvaalin kaunottaria. Eland ratsasti juuri näkyviin pumpulipensasmetsästä hiljaista juoksua, mutta huomattuaan odottamattoman näyn, pani hevosensa heti täyteen laukkaan ja oli pian toisten luona.

»Herranen aika!» huudahti hän katsellessaan kuollutta kamelikurkea. »Mooi on taas päässyt tarhastaan, ja te olette sen tappaneet!» Sitten

huomatessaan sisarensa revityt vaatteet lisäsi hän levottomana: »Pite-likö se pahoinkin sinua?» — »Eipä vielä ehtinyt pahoinkaan, kun Jan ehti ajoissa apuun, muuten se olisi kuopinut minut tappuroiksi», vastasi Bless. Ja sitten hän lisäsi hyväilevällä ja pyytelevällä äänellä: »Kuulehan, rakas Eland, ilmoita sinä tapaus iso-isälle. Muuta neuvoa ei ollut kuin tappaa Mooi, se oli aivan hurjistunut! Tiedäthän, millaiseen vihan vimmaan väliin...» — »Kyllä, kyllä», keskeytti Eland. »Minä tiedän myöskin, että Jan ja sinä varsin mielellänne annatte minulle toimeksi ikävät asiat. Mutta luulen, että iso-isä ei nyt välitä tästä suosikkinsa kuolemasta isostikaan, sillä Pretoriasta on tullut vakavia uutisia...» — »Sotako tulee?» huudahti Jan, silmät säihkyen. — »Niin, sota englantilaisia vastaan», selitti Eland. »Iso-isähän puhui aina, että se on välttämätön. Hän pani minut hakemaan teitä heti, hänellä on arvatenkin joitakin kiireellisiä aikeita.»

*

Paul Rysker oli hollantilaissukuinen buuri, ja hänellä oli ollut kaksi poikaa. Vanhemman veljen lapsia olivat Eland ja Bless, ja nuoremman taas Jan. Kaikki kolme olivat joutuneet orvoiksi isästä sekä äidistä, ja oli heidät ottanut luokseen iso-isä. Kun vanha Rysker oli tätä nykyä rampa, oli talon sieluna viehättävä Eland, ja taas tuhannen hehtarin laajuisella tasangolla yksinvalti ja nuori Jan, verraton ja rohkea ratsu-mies ja ensiluokan pyssymiehiä. Bless, joka oli sisartaan nuorempi eikä muutenkaan niin emännöimiseen kykenevä, toimi sisarensa apulaisena.

Paul Rysker odotti lastenlapsiaan asuinrakennuksen perhetuvassa. Kun nämä tulivat sinne, hän nousi seisomaan ja annettuaan lapsille merkin olemaan hiljaa, kävi käsiksi pöydällä olevaan suureen nahkakantiseen, hopeahelaiseen raamattuun. Hän avasi raamatun leveän silkkinauhamerkin kohdalta ja luki siitä lyhyen kohdan. Sitten hän istui ja lapset tekivät samoin vanhuksen annettua siihen merkin. Ja vanha patriarkka puhui:

»Jan, Eland, Bless, te olette minun rakkaita lapsiani, mutta te myös ennen kaikkia olette tämän maan lapsia, jonka asumattomiin seutuihin meidän esi-isämme, karkotettuina tasangolta tasangolle, vuoristosta vuoristoon, pystyttivät telttansa ainaiseksi. Jan, Eland, Bless, teidän nimenne on Rysker ja Ryskerit ovat Transvaalin lapsia. Meidän Transvaalimme on pakotettu taisteluun, jonka loppuna on maamme vapaus tahi kukistuminen. Maamme kutsuu lapsiaan ja meidän kaikkien on vastattava sen kutsuun. Sattui niin, että tämä kutsu kuuluu nyt, kun ikä on näköni hämärtänyt ja käsivarteni tutisevaksi tehnyt, joten olen hyödytön maan puolustamiseen. Minä mielelläni tulisin teidän mukana sinne, jonne velvollisuus teitä kutsuu, vaan minusta ei olisi teille muuta kuin vastusta. Mutta tämä maatala voi hevosillaan, härillään, ja ruokavaroillaan olla apuna taisteleville buureille. Yhden vain meistä tulee jäädä tänne johtamaan kafferipalvelijoitamme, minä jään. Ja te, jotka olette reippaita, te lähdette — kaikki kolme...» Vanhus keskeytti, huokaus oli tukehduuttaa hänen äänensä. Tuntui raskaalta ero lastenlapsistaan, joiden mentyä hän jäi ypö yksin, tuntui raskaalta sen-

kin vuoksi, kun olivat vielä niin nuoria. Mielenliikutuksensa voitettuaan jatkoi hän varmalla äänellä: »Sinä, Jan, viet Pretoriaan hevosia, joita siellä nyt tarvitaan. Paul setä* minut tuntee, hän sinua sitten käyttää, mihin hyväksi näkee. Eland ja Bless, te menette myöskin Pretoriaan. Te saatte paikan sairaanhoitajina. Menkää lapseni, laittautukaa valmiiksi. En siinäkään voi teille olla isosti avuksi. Toivoni on, että lähdette matkaan huomenaamulla varhain.»

Buurit, niin miehet kuin naiset, tarvitsevat vähän jokapäiväisiksi tarpeikseen. Transvaalin keskustasta kaukana olevilla seuduilla ollaan tottuneita lähtemään aivan äkkiä matkalle, joka voi kestää pitkän ajan. Illalla Jan ja Eland ilmoittivat iso-isälleen, että kaikki oli valmiina lähtöä varten huomenaamulla varhain ja perhelampun ympärillä istuessaan iso-isälleen esittivät toimenpiteensä, joihin olivat ryhtyneet, ja tämä ne hyväksyi. Sitten hän heille antoi neuvojaan muutamien harvojen sannon, vanhan polven buurit ovat näet hyvin niukkasanaisia. Lopuksi lapset vuoron perään menivät vanhuksen luo, joka suuteli kutakin otsalle, jonka jälkeen ne salin muutamasta nurkasta nousevia kiertoportaita lähtivät ylikertaan mennäkseen kukin makuusuojaansa. Mutta samassa kuului ääni ulkoa:

»Setä Rysker! Kun ikkunaluukkujenne läpi vielä valo välkkää, niin kai olette valveillanne. Ettekö antaisi meille suojaa täksi yöksi?» Bless iso-isän annettua merkin juoksi avaamaan oven, ja sisään astui kaksi miestä, joita Rysker tervehti: »Ahaa, tekö Hartrem, kuten äänestä tunnustelinkin. Ja te myöskin Léger. Tervetuloa.»

Nämä kaksi miestä, jotka molemmat olivat samanlaisissa pukimissa ja samallatavoin asetetut näiden seutujen tapaan, olivat aivan vastakohtia toisilleen. Hartrem tavattoman tukevaharteen, oli varmaankin seitsemän englanninjalan pituinen. Mutta tämä jättiläinen herätti heti ensi silmäyksellä mieltymystä tyyneydellään ja suorasukaisuudellaan sekä lempeällä katseellaan, joka asui hänen vaaleissa silmissään. Hänen toverinsa, Léger keskikokoista pienempi mies, näytti lapselta hänen rinnallaan. Hänen tummista silmistään pilkisti veitikka ja hän oli hyvin nopsaliikkeinen. He olivat vartiamiehinä muutamalla suurella englantilaisen omistamalla maatilalla heti Transvaalin rajan toisella puolella. Heidän pukunaan oli leveälierinen hattu, väljä pusero, samettihousut ja härännahkasaappaat. Aseinaan taas oli repeterikivääri, suuri puukko nahkatupessa, joka riippui antilopinnahkaisessa vyössä, ja olan yli kulkevassa hihnassa oli patronalaukku, toisen olan yli oli makkaralle kääritty vaippa. Kumpikin kuului siihen siirtolaishuokkaan, jota etelä Afrikassa sanotaan afrikandereiksi. He olivat syntyneet Euroopassa, vaan olivat olleet pitkät ajat Transvaalissa tahi sen rajoilla. Hollantilainen Hartrem oli kaksikymmentä vuotta ollut metsästäjänä, ja Léger, ranskalainen, oli tullut Kaptowniin kaksitoista vuotta sitten.

»Tänä aamuna saimme kuulla, että sota on julistettu», selitti Hart-

---

* Buurit tuttavallisesti presidentti Krügeriä sanoivat Paul sedäksi; muuten yleensä perheen vanhinta päämiestä sanotaan sedäksi.

rem. »Heti luovuimme palveluksestamme ja lähdimme taipaleelle men-
näksemme Pretoriaan.» — »Jalkaisinko olette?» kysyi vanha Rysker.
— »Jalkaisin», vastasi Léger. »Tämä matkustamistapa on kyllä meille
hyvin outoa, mutta siihen oli pakko, kun ei ollut hevosta. Ei ollut varaa
ostaa, ja isäntämme taas, englantilaisena, vaikka pohjaltaan kelpo mies,
ei olisi meille millään ehdolla luovuttanut hevosta sotiaksemme hänen
herttaisen majesteettinsa joukkoja vastaan. Mutta vähät siitä, me pää-
semme kuin pääsemmekin Pretoriaan, ja siellä setä Paul Krüger antaa
meille ratsut. Kun setä näkee sellaisen rekryytin kuin ystäväni Hartrem,
joka tarttuen härkää sarviin piehtaroittaa sitä ja joka aina laukauksellaan
kuudensadan metrin päästä kaataa miehen, niin ei hän voi olla ottamatta
Hartremia. Ja minut hän sitten ottaa kaupanpäällisiä.» — »Mutta
olettehan tekin kuuluisa pyssymies», huomautti Bless. »No, jos olen,
niin ei kummakaan, kun olen ollut Hartremin koulussa kymmenen
vuotta. Tässä hyvien pyssymiesten maassa pitää elää maan tavalla»,
puheli Léger.

Vanha Rysker puuttui puheeseen: »Huomenna Jan lähtee viemään
viisikymmentä hevostani Pretoriaan. Jos lähdette mukaan, niin otatte
kaksi hevosta ratsuiksenne, ja jos setä Paul, jolle hevoset lähetän, suos-
tuu, niin pitääkää ratsunne edelleen sotaretkelle.» »Sehän on mainiota»,
huudahti Léger, mutta hänen jättiläistoverinsa nyökäytti päätään ja
arvelevasti sanoi: »Kiitoksia vain, setä Rysker, me otamme nuo kaksi
hevosta. Mutta, tuota, tuota, mitenkä sanoisin, että parempi olisi kolme!»
— »Matkatavaraitanne vartenko kolmannen hevosen tarvitsette?»
sanoi vilkas Bless. »Niistä saatte olla huoleti, Eland ja minä otamme ne
vankkureihimme.» »Vai niin, lähdettekö tekin Pretoriaan?» sanoi Léger
hämmästyen, vaan samalla hyvin mielissään. »Sittenhän on meillä
hauska matka. Mutta mitä matkakapineihimme tulee, niin niitä meillä
ei ole. Asia on vain niin, että ystäväni Hartrem on aika raskas laitos,
niin että hän tarvitsee kaksi hevosta, vaihtaakseen niitä aina taipaleen
päässä.»

»Ottakaa kolme hevosta, ja valitkaa parhaimmat», sanoi vanha
Rysker.

Seuraavana päivänä varhain aamulla oli karavaani järjestetty. Sii-
hen kuului kahdet raskaat vankkurit, joita kumpaakin oli vetämässä
kuusi härkäparia, yhdet pienemmät vankkurit, kuomulaitoksineen,
tyttöjä varten, neljä härkää valjaissa. Raskaimpia vankkureita ajamassa
oli kafferi ja pienempien vankkurien kuskina oli kuudentoista vuotias
hottentotti. Sitten oli vielä kaksi kafferia ratsain molemmin puolin hevos-
laumaa, joka vietiin transvaalilaista ratsuväkeä varten.

Afrikanerit ja Jan, pyssy selässä seisoi ratsujensa luona odot-
taen lähtömerkkiä vanhalta Ryskeriltä. Eland ja Bless seisoi vank-
kureinsa takana. Hiljaisuus vallitsi joukossa, jonka varjo ulottui kauas
tasangolle aamuauringon vielä ollessa matalalla. Pian avautuikin
ovi ja vanha Rysker astui kynnykselle raamattu kädessä. Hän oli juhla-
puvussa, ja hänen suuri valkoinen partansa ja pitkä lumivalkoinen tuk-
kansa muodostivat hänen hartautta ilmaiseksi kasvoilleen patriarkaali-

sen sädekehän. Nojaten toisella kädellään nuoren kafferipojan alastomaan olkapäähän hän vaivaloisesti astui muutamia askeleita lähemmäksi, pysähtyi sitten ja avasi raamatun. Läsnaolijat laskeutuivat polvilleen, vanhus teki suuren ristinmerkin ja sitten kovalla äänellä, joka kuului kauas tässä ehdottomassa hiljaisuudessa, hän luki kappaleen raamatusta. Suljettuaan hitaasti kirjan ja annettuaan sen vieressään olevalle kafferipojalle, hän ojensi kätensä ja arvokkaalla, puhtaalla äänellään lausui: »Kaikkivaltiaan Jumalan nimessä, isiemme nimessä, joiden maata te lähdette palvelemaan, siunaan minä teitä kaikkia, lapseni, ystäväni, palvelijani.» Hän verkalleen laski kätensä ja sitten kun kaikki olivat nousseet seisomaan, jatkoi hän: »Muistakaa, että asiamme on oikea, pyhä. Herran vallassa on voitto. Elkkää antako epätoivolle koskaan valtaa, ja olkoon mikä on Herran tahto, taipukaa siihen koskaan napisematta, niskoittelematta.»

Eland ja Bless, vaivoin kyyneliään pidättäen tulivat patriarkan luo, joka heidät syleillen ja suudellen hyvästeli. Sitten tuli vuorostaan Jan, ja vanhus sellaisella voimalla, ettei olisi aavistanutkaan hänellä olevan, nosti käsissään pojan taivasta kohden ja sanoi: »Herra, kansaasi puolustamaan minulla ei ole nyt tarjota kuin tämä lapsi. Uhraa hänet, että pyhä tahtosi tapahtuisi.»

Sitten hän kätteli afrikandereita, ja kukin hyppäsi satulaansa. Karavaani oli valmiina ja, vanhuksen annettua viimeisen merkin, lähti hiljaisuuden vallitessa liikkeelle, laskeutuen ääretöntä tasankoa kohti, jota aurinko jo paahtoi täydeltä terältä.

*

Kului kahdeksan päivää matkalla Pretoriaan yli aaltoilevain tasankojen, joita on tässä osassa Transvaalia. Seudut olivat yleensä asumattomia, villieläinten vallassa, siellä täällä talo ja suuria karjalaumoja. Mutta Pretoriaa lähestyessä vilkastui elämä. Matkailijamme tapasivat toisia matkailijoita, buureja niin kuin hekin, joita sama isänmaallinen tunne ajoi pääkaupunkiin. Ja päivä päivältä tapasivat he useampia joukkoja, ja vähitellen nämät joukot, jotka olivat melkein samannäköisiä kaikkii, ratsumiehiä ja vikkelainiä härkäin vetämiä vankkureita, kasvoivat lukuaan ja voimaansa siinä määrässä, että samaan suuntaan kulkeva paljous oli kuin kokonaisen kansakunnan siirtyminen samaan päämäärään saman aatteen ajamana.

Jan Ryskerin, presidentti Krügerin ystävän pojanpoikana oli mentävä kuuluisan setä Paulin luo omasta ja toveriensa puolesta tarjoutumaan palvelukseen. Ja tästä tehtävästään Jan oli levoton. Hän oli saanut tietää, että presidentti oli varmasti tavattavissa kotonaan aterian aikana. Sykkivin sydämin Jan asteli presidentin asunnolle, mutta soitti reippaasti vaatimattoman näköisen, lehdistön peitossa olevan talon ovikelloa. Vanha naispalvelija tuli avaamaan ovea. »Voinko saada tavata presidenttiä?» kysyi Jan. — »Kenen asiaa tulette?» kysyi nainen katsellen tarkkaavasti nuorta poikaa. — »Iso-isäni, Paul Ryskerin terveisillä tulen», vastasi Jan. — »Ahaa!» huudahti iloisesti palvelijaeukko. »Olet-

teko setä Ryskerin pojanpoika? Senpä vuoksi katselinkin, että kuka kumma on, kun niin tutun näköinen, vaan en voinut saada kiinni muististani. Käy sisään, käy sisään, setä Paul riemastuu näkemästään sinut.» Ja hän meni Janin edellä huutaen: »Setä Paul, sieltä tulee muuan ystävä, setä Ryskerin pojanpoika!»

Presidentti oli juuri päättänyt aamiaisensa ruokasalissaan, joka huonekalustoltaan ja koristuksiltaan oli aivan vaatimaton. Ja sillä aikaa kun hänen vaimonsa puhdisti pöytää, presidentti poltteli piippuaan, istuen ruokopuisessa nojatuolissa. Hänen vieressään pöydällä, jossa vielä oli ruoka-astioita odottamassa poisvientiä, oli levällään Transvaalin kartta ja kartalla Saksan keisarin vaakunalla varustettu kirje, jonka alla oli nimi Wilhelm.

»Kas, sinä nuori ystäväni», sanoi setä Paul nähdessään Janin, veti hänet luokseen ja syileili hellästi. »Mitä uutisia tuot vanhalta toveriltani Ryskeriltä?»

Jan rohkaistuneena tästä ystävällisestä ja kodikkaasta vastaanotosta toimitti iso-isänsä asian ja teki palvelustarjouksensa omasta, sisariensa ja kahden afrikanderin, hyvien ystäviensä puolesta.

»Kuinka vanha sinä olet, lapsukaiseni?» kysyi setä Paul.

»Kolmentoista, melkein neljäntoista», vastasi Jan.

»Hm, hm!» hynkäili presidentti.

»Mieluisempaa olisi minusta, jos olisit jo neljäntoista, ja yhä parempi, jos viidentoista. Sinä olet ylen nuori marssimaan buuriemme kanssa.»

»Oh, herra presidentti», sanoi Jan hartaan rukouksen äänellä, »päästäkää minutkin taistelemaan. Minä osaan pyssyäni käyttää, sen takaan.»

»No niin . . . vie hevosesi kilparadalle, siellä annetaan sinulle kuitti. Sisaresi pääsevät sairaanhoitajiksi, tuossa heille lupakirje, sinä ja ystäväsi jäätte toistaiseksi Pretoriaan, varaväkeen. Jos tarvitsette aseita tahi varustuksia, niin esittäkää itsenne jaossa, joka toimitetaan joka päivä puolenpäivän aikaan Hallituksen torilla. Hyvästi, Jan, piippuni on sammunut, ja minun on lähdeävä neuvostoon.

Transvaalin ja Orangen valtiot olivat kaiken mahdollisuuden varalta päättäneet Pretoriaan koota varaväkeä, muutamia tuhansia miehiä. Tämä varaväki joutui tietysti olemaan toimetonna vielä jonkun aikaa. Senpä vuoksi Hartrem ja Léger olivat sangen vähän mielissään joutumastaan tähän joukkoon. Toimettomuus näistä kahdesta metsästäjästä, jotka olivat tottuneet liikkumaan elämään, oli rasittava. Elandilla ja Blessellä taas oli päinvastoin paljon puuhaa. Heidät oli otettu väliaikaisesti Pretorian muutamaaan sairaalaosastoon, ja joka päivä saapui sotakentältä haavoittuneita buureja ja englantilaisia.

»Ei, tämä ei käy», sanoi Léger eräänä päivänä Hartremille. »Tähän elämään pitää saada muutos. Ja kuule, mitä olen tuuminut. Koska presidentti oli niin hyvin ottanut Janin vastaan, niin lähetetään taas uudelleen hänet pyytämään meille erikoista suosiota, että saisimme yhtyä kenraali Bothan joukkoihin, jotka ovat Tugelajoen varrella. Siellä ainakin taistellaan, ja täällä minä raivostun istuessani kädet ristissä.»

»Se on tarpeeton toimenpide», sanoi Hartrem. — »Haisteletko jotakin

uutta?» kysyi uteliaana Léger. »Lisäjoukkoja viedään Tugelajoelle, meidän vain pitää lyöttäytyä mukaan», vastasi Hartrem. — »Mistä sinulla on tuo oiva tieto?» — »Sen sanoi minulle Pretorius Van Dyl.» — »Zoutpansbergin komennuskunnan päällikkö?» — »Hän itse — mutta kas tuossahan hän onkin. »Hei, Pretorius!»

Nimeltään mainittu buuri tuli ystäväysten luo ojennetuin käsin. Pretorius Van Dyl oli kolmenkymmenen korvissa. Hänellä oli tuuhea tummanpunainen parta, miehekkään kauniit kasvot ja vilkkaat, nerokkaat silmät.

»Milloin lähдете Tugelalle?» kysyi Hartrem. — »Ylihuomenna», vastasi nuori päällikkö. — »Onko komennuskuntanne täysilukuinen?» kysyi taas Hartrem. »Siinä on viisisataa buuria, urhokkaita poikia, hyviä pyssymiehiä, jotka kaikki tunnen. Tämä luku minusta näytti riittävältä siihen, mitä aiomme tehdä, senpävuoksi en ole ottanut uusia tarjokkaita. Mutta jos teillä on joku esiteltävä, joku kelpo rekryytti, joka on tanakka hevosen selässä, taitava pyssyn käyttäjä, kylmäverinen tulessa, niin teidän takuullanne voin tehdä poikkeuksen ja ottaa hänet vielä.» Hartrem ei vastannut mitään, hän vain katsahti hymyillen Légeriin, joka samalla tavalla vastasi ystävälleen. Tämän nähdessään Pretorius huudahti: »Onko kysymys teistä, kummastakin?» — »Meitä on kolme», vastasi Hartrem. »Me kaksi tässä ja nuori Jan Rysker.» — »Niin, minä hänet kyllä tunnen», vastasi Van Dyl. »Nuoresta iästään huolimatta hän ei ole halveksittava rekryytti. Sillä tavoin saisin hänen kaksi serkkuaankin Elandin ja Blessin joukkoomme, he kuuluvat olevan erinomaisia sairaanhoitajia. Vaimoni, Helena, joka on komennuskuntani sairashoito-osaston johtajana olisi enemmän kuin hyvillään saadessaan heidät mukaansa. Mitä teihin tulee, niin myöntäessäni teille pääsyn riveihimme, te tuotatte joukollemme kadehtijoita.» — »Siis päätetty asia», sanoi Hartrem.

Pretorius Van Dylin komennuskunta muodosti Spion-Kopin läntisellä harjanteella olevan buuriarmeijan oikean siiven äärimäisen sivustan. Englantilaiset olivat tulleet Tugelan yli, ja heidän leiritulensa vilkkuivat öisin rinteiden juurilla. Huomenna varmasti odotettiin heidän hyökkäävän.

Oli kymmenen aika illalla. Komennuskunnan viisisataa buuria seisoi yhtenä joukkona paljastetuin päin päällikkönsä teltan edustalla. Heidän takanaan hevoset ja härät nukuivat vankkureista hätäpikaa muodostetussa tarhassa. Yö oli loistavan kaunis, tähdet vilkkuivat kirkkaasti. Teltan eteen oli pystytetty pöytä, jossa oli raamattu ja kaksi liehuen palavaa kynttilää. Pretorius Van Dyl istui pöydän takana selailleen raamattua. Sitten nuori päällikkö nousi seisomaan. Silloin kaikki miehet alkoivat hartaalla ja pitkävetisellä tavalla veisata virttä, jossa ylistettiin Herran valtaa, hänen tahtoaan tukea heikkoja ja kukistaa ylpeitä. Pretoriuksen annettua merkin miehet taukosivat veisaamasta ja nyt vuorostaan naiset, parikymmentä luvultaan, sairaanhoitajia ja emännöitsi-

jöitä, alkoivat laulaa. Heidän hennot äänensä pitkäveteisessä veisussa lausuivat toivoa sodan onnettomuuksien pikaisesta lopusta oikeuden voitoksi. Kun sitten naiset lopettivat veisuun, niin kaikki noudattaen Pretoriuksen esimerkkiä kumarsivat syvään hitaasti, kaikkien kasvoilla yhä vakavampi ilme. Ja Pretorius syvän hiljaisuuden keskellä lausui yhteisen rukouksen: »Herra, taivaallinen isämme, sääli kansaamme armollasi. Kaksi kertaa se jo on paennut yksinäisyyteen voidakseen pällä Sinua rauhassa. Se on saanut taistella kaikkia vaivoja vastaan ja Sinä olet sitä tukenut. Se on sotinut pahoja vastaan, ja Sinä olet ollut sen kanssa ja antanut sille voiton. Se on tahdottu saattaa orjuuteen ja hävitetyksi, ja Sinä olet sanonut: Elä, ja ole kansana. Nyt sen elämää taas vaara uhkaa. Herra ojenna kätesi tueksemme niin kuin ennenkin. Herra, sinuun uskomme, tapahtukoon sinun tahtosi.» Ja joukko lausui: Amen. Sitten vilkkaammassa tahdissa ja kovalla äänellä laulettiin buurein kansallislaulu.

Tämän aikana Léger kuiskasi Hartremiin korvaan: »Nyt on hetki tullut pannaksemme toimeen suunnitelmamme.» — »Nyt mustan yön aikana? — Etkö pelkää, että eksymme?» sanoi Hartrem. »Siitä menen takuuseen, ettemme eksy», vastasi Léger, »minä äskettäin kävin tiedusteluretkellä sielläpäin». »Hyvä on, mennään vain. Vihollinen ei meitä näe nyt, kun kuu ei ole noussut», myöntyi Hartrem ja annettuaan merkin Janille tulemaan mukaan, lähtivät nämä kolme vankkuririville. Siellä kaikkista pienimmät vankkurit olivat lähtövalmiina, neljä härkää valjaissa kafferien vartioimana. »Eland ja Bless, oletteko siellä?» kysyi Léger. Vankkurikuomun ikkunaverhot siirtyivät syrjään ja kaksi sievää tyttönpäätä pilkisti näkyviin. »Täällä ollaan», vastasivat he. »Olkaa siellä», vastasi Léger, »teidän ratsunne seuraavat jäljessä. Ja me, satulaan ja matkaan.»

Kaikessa hiljaisuudessa lähti pieni joukko liikkeelle Légerin johdolla, jonka jäljessä tuli vankkurit, sitten kolme kafferipalvelijaa, joista kahdella oli jäljessään tyttöjen hevoset. Jan ja Hartrem tulivat jälkijoukkona. Tunnin aika kuljettiin huonoa polkua, joka kiemurteli vuoren harjanteen takana. Sitten saavuttiin paikalle, jossa harjanne kohosi äkkiä ylimpänä huippuna jyrkkäseinäinen kallio. »Tässä se on», sanoi Léger, »vankkurit odottavat tämän jyrkanteen alla, jossa ne ovat suojassa silmältä ja luodilta. Meidän on laskeuttava hevosilta, sillä tältä puolen ei pääse kalliolle hevosilla.» Yhä Légerin johdolla Hartrem ja Jan kiipesivät jyrkkää pengertä sellaista tietä, jota vuohi olisi mielissään kavunnut. Kun olivat jonkun matkan päässä huipusta, Léger antoi pysähtymismerkin. Sitten hän ryömi vielä kymmenkunta askelta ja kuunteli. Hetken kuluttua hän palasi toveriensa luo, tarttui käsin heidän päähänsä ja veti lähelleen, niin että he kaikki kolme olivat pää päässä kiinni, ja sitten kuiskasi: »Spion-Kopion huippu on miehitetty. On kysymys nyt siitä, ovatko ne meikäläisiä vai vihollisia. Jan, joka on pieni, voisi päästä lähelle niin, ettei huomata. Voisit mennä aseettomana, niin että jos sinut vangitaan, et herätä epäilystä. Mutta tehtävä on vaarallinen. Voit saada luodin ruumiiseesi, aivan odottamatta. Päättää itse.»

Jan oli heti valmis ja ylpeä tehtävästä, joka hänelle uskottiin. »Kuule», sanoi Léger ja selitti: »Huippu on ruohopeitteinen tasanne, vaan sen keskitse kulkee louhikkoselkä. Sen suojassa voit lähestyä. Ja kun vain osaat hyvin menetellä, ei sinua nähdä. Menel!» Jan antoi aseensa Hartremille ja lähti ryömimään. Léger ja Hartrem ryömivät sitten hänen jäljessään harjalle, jonka taakse jäivät kyyköttämään seuraten katseillaan pojan haamua, joka jo ryömi tasangolla. Mutta heidän suureksi hämmästykseksensä poika yhtäkkiä nousi seisomaan aivan rauhallisesti ja samassa lähellä olevasta syvennyksestä tuli näkyviin kolme miehenpää, joissa oli laajalierinen buurihattu. »Ystäviä», sanoi näille Jan, »saatte apuväkeä». — »Sepä vallan hyvä», vastasi yksi miehistä. »Spion-Kopin varustusväki onkin niukkalukuinen. Montako teitä on?» Nyt Léger ja Hartrem riensivät paikalle.

Syvennys, jossa miehet olivat oli juoksuhauta, joita buurit kaivoivat kaikkialle, missä aikoivat tehdä vakavaa vastarintaa. Tämä oli neljä jalkaa syvä, kolme leveä ja kaksikymmentä jalkaa pitkä. Muuan sen kulma oli puilla suojattu pommitusta vastaan ja sen edustalla oli pieni pikatykki, valmiina odottamassa taistelua. Varusväkenä oli vain kolme miestä, kaksi tykkimiestä, jotka tunsivat heidän erikoisesta puvustaan ja kolmantena seitsemänkymmenvuotias buurivanhus.

»Miten te kolmen olette voineet hinata tämän tykin tänne?» huudahti Léger ensi sanoikseen. »Jos meistä kolmesta jokainen olisi veistetty seläisestä puusta kuin tuo toverinne», vastasi toinen tykkimies luoden katseensa Hartremiin, niin se olisi ollut meille mahdollista ja varsin helppo asia. Mutta meitä oli kaksikymmentä, kun Taitin kenttäkornetti meidät yön tullessa sijoitti tänne huomista taistelua varten. Hän kyllä lupasi meille apua, jos asiat kääntyvät pahoin päin, mutta emme ole pahoillamme, jos saammekin hyviä pyssyjä avuksemme. Tervetuloa, juoksuhaudassa on sijaa teillekin.» Léger selitti, että hän oli iltapäivällä käynyt tarkastamassa tätä paikkaa ja nähtyään, että se oli miehittämättä, oli päättänyt tulla tänne tovereineen arvelleen, että tämä huippu, allaan jyrkät rinteet, oli kuin linnoitus, jota oli helppo puolustaa vähällä joukolla. »Kenraali Botha», vastasi tykkimies, »on epäilemättä huomannut saman, mutta hänellä on niin vähän voimia käytettävänään, että ei ole voinut tänne sijoittaa kuin yhden kuularuiskun. — Mutta varustusväkeemme nyt kuuluu jalkaväkeä ja ratsuväkeä, koska tuolla ovat hevosennekin lähellä. Jos Herra suo, niin eivät englantilaiset meitä täältä karkota.»

Vanha, valkopartainen buuri ei ollut tähän asti ottanut keskusteluun osaa sanoin eikä ilmein. Hän istui syrjässä mauserkivääri vieressään, puuhasi työssään, jonka nousevan kuun valossa nyt hyvin voi nähdä ja joka näytti sangen oudolta näissä oloissa. Hänellä oli kaksi kultakimpaletta, joita hän viilalla silotteli saatuaan niille jo mauserkiväärin luodin muodon. Léger lähestyi vanhusta ja sanoi: »Setä, te olette vanhin meistä kaikista. Suokaa minun esittä teille suunnitelmani huomista taisteluamme varten, ja antaa meille neuvojamme. Sitten te lepäätte, Hartrem, tämä minun ystäväni ja minä vartioimme vuoron perään.»

Vanhus pudisti päättään: »Yhdentekevä minulle, nukunko tai olen nukumatta tämän viimeisen yön, joka on elämäni jäljellä. Tuossa on kaksi luotia puhtaasta kullasta, tuosta kirostusta metallista, joka meille tuottaa kaikki onnettomuudet. Olin ennen onnellinen ja rikas, nyt ei ole minulla muuta siitä jäljellä kuin nämä kultakimpaleet. Huomenna kumpikin näistä tavottaa englantilaisen upseerin. Koska he haluavat kultaa, niin saavat sitä ruumiiseensa. Tämän enempää ei minulla ole varustuksia, saavat sitte tappaa minut, jos tahtovat, en pane vastaan.»

*

Aamun sarastaissa jokainen oli jalkeilla ja syötyään aamiaiseksi kuivattua lihaa, asettui paikalleen. Tasangolla näkyi liikettä ja pohjoisesta päin kuului tykinpauketta.

Yön kuluessa Spion-Kopin pieni varustusväki oli lisääntynyt kahdella hengellä. Kun Eland ja Bless olivat Janilta saaneet tietää, että huipulla oli juoksuhauda, jossa voi olla suojassa, nousivat hekin sinne eikä millään keinoin saatu heitä palaamaan vankkureilleen kallion juurelle. Hartrem ja Léger turhaan koetettuaan saada tyttöjä luopumaan päätöksestään, suojasivat juoksuhaudan toisen pään heitä varten. Tässä linnoituksessa heillä ei ollut vaaraa, muuten kuin räjähdyspommin pudotessa suoran heidän päällensä. Sinne reippaat tytöt asettuivat pieni rohtolaatikko mukanaan, valmiina tekemään palvelustaan asian vaatiessa. »Ja nyt», sanoi Léger saatuaan heidät sinne suojaan, »tiedättekö, neitiseni, mikä on seurauksena teidän olostanne täällä?» — »Mikäpä muu, luullakseni», vastasi vilkas ja leikkisä Bless, »kuin että teillä ei ole niin ikävä olla täällä toimeettomina, kun olemme me täällä lavertelemassa». — »Teidän olostanne täällä on seurauksena», selitti Léger, »että ei tule kysymykseenkään peräytyminen täältä. Toisin sanoen siis: tässä olemme, meidän tulee joko voittaa tahi kuolla.» — »Minkä vuoksi niin?» kysyi Eland levottomana Légerin sanoista, jotka hän lausui ehkä liioitellun uhkarohkeuden äänellä. »Sen vuoksi», selitti Léger, »että peräytyesämme meidän pitäisi kulkea vihollisen tulen alaisena aukean paikan ylitse ja sellaiseen vaaralliseen yritykseen emme ikinä voisi teitä kehoittaa». — »Kaikkia!» huudahti Bless. »Minkä vuoksi kuvitella tuollaisia! Englantilaiset ovat niin varovaisia, etteivät hyökkää tälle vaikealle kalliolle. Me voimme täällä pitää asuntoa häiritsemättä.» — »Sepä olisi ikävä, etteivät tulisi tännepäin», sanoi Jan levottomana, jota pelotti, ettei hän vihollisten puutteessa saakaan ottaa osaa lähestyvään taisteluun. »Katsohan tuonne poika, mielesi tyydykkeeksi», sanoi Hartrem nostaen Janin niin korkealle, että poika yhdellä silmäyksellä näki tasangon ja rinteet aina Tugelalle saakka.

Englantilaiset joukot kokoontuivat tasangolle. Heidän tykistönsä asettuivat kantomatkalle buurien miehittämistä vuorista. Sitten nämä tykit alkoivat jyristä englantilaisen jalkaväen rynnäessä rinteitten juurille. Tykistöpattereita, jalka- ja ratsuväkijoukkoja oli nyt tykin kantamalla. Englantilaisten tykit raivosivat syytään räjähdysluoteja, vaikka tosin umpimähkään. Buurien puolelta ei vastattu. Olisi voinut

luulla, että liittoutuneet olivat laukauksetta jättäneet näkymättömät varustuksensa.

Istuen suojuksensa takana varta vasten tehdyllä kohokkeella, niin että heidän päänsä vain kohosi maanpinnan yläpuolelle, nuo kuusi Spion-Kopin puolustajaa polttelivat piippuaan puhellen tyyneesti keskenään. »Nuo kakipuvut, joihin englantilaiset sotilaat ovat niin ylellisesti puetut, näkyvät hyvin», huomautti Léger. »Niinpä on helppo huomata, että tuolla lähestyy meidän yksinäistä Spion-Kopiamme kokonainen pataljoona.» »Sehän on ylen suuri kunnia meille!» sanoi siihen toinen tykkimies. »He ovat oikeassa, kun luulevat tämän aseman olevan vahvasti miehitetyn. »Meidän pitää toimia niin, että heidän uskonsa säilyy», sanoi Léger, vaan hänen puheensa keskeytti ankara humina. »Pommi», sanoi Hartrem kiskaisten piipusta tavattoman savupilven. Samassa putosikin pommi parisataa askelta heidän takanaan ja räjähti. »Ei ollut huonosti tähdätty», sanoi Léger. »Vastaatko?» lisäsi hän kääntyen tykkimiehiin. »Ei vastata», sanoivat tykkimiehet. »Näistä revolverikanunoista on määräys, että niillä ammutaan vain joukkoja eikä ennen kuin tuhannen metrin päähän.» — »Sillä välimatkalla mekin voimme pyssyinemme olla apuna.» — Toinen pommi räjähti oikealla puolen juoksuhaudasta. »Huonommin tähdätty», lausui Hartrem pöllähyttäen savupilviä. »Ne ovat arviolta ammuttuja laukauksia», selitti tykkimies, »he eivät näe meitä». — »Mutta kuitenkin on turhaa», huomautti toinen tykkimies, »että me kaikki olemme tässä vaaralle alttiina. Riittää, kun yksi meistä on vartiassa...» — »Minä vartioin», sanoi siihen heti vanha buuri, joka tähän asti oli ollut kuin mykkä. — »Halunne mukaan, sitten kukin vuorostaan. Toiset menevät suojaan, sillä ei tarvitse kuin yksi hyvä laukaus, ja me kaikki olemme kykenemättömiä taisteluun.»

Neljä miestä ja Jan menivät suojukseen, odottaen sieltä, milloin vanhus antaa merkin, että vihollinen on pyssyn kantamalla. Puolen tunnin kuluttua hän kutsui heitä. Englantilaiset olivat nyt noin tuhannen metrin päässä.

Muutamien askelien päässä juoksuhaudasta viholliseen päin oli louhikko, ja heti sen takana laskeutui Spion-Kopin kalliorinteet jyrkkiä. Satasten metriä alempana jyrkänne kävi loivemmaksi muuttuen varsinaisen vuorijonon pengerrinteeksi, joissa oli puita ja pensaita siellä ja täällä, niin että vihollinen voi saada suoja. Näitä pengermiä englantilaisten tarkkampuajat olivat nousemassa ampumatta itse, vaan tykistön jyskiessä ja takana olevan varaväen ampuessa yhteislaukauksia. Juoksuhaudan edustalla olevan louhikkojonon taakse kahden paaden väliin Spion-Kopin tykkimiehet olivat asettaneet pikatykkinsä. Hartrem, Léger ja Jan asettuivat toisten, vähän alempana olevien paasien taakse, ja äkkiä Spion-Kop alkoi ilmaista olevansa miehitetty tykistön jyristessä lakkaamatta ja jalkaväen ampuessa minutissa kolme laukausta, joista kaksi, afrikanderien laukaukset aina hairahtumattomasti kaatoivat miehensä. Buurivanhus oli jäänyt juoksuhautaan. Ei vielä tällä välimatkalla voinut erottaa upseeria sotamiehestä, ja hänen kultaluotinsa olivat varatut upseereille. Hän odotti.

Parikymmentä kuollutta ja samanverta haavoittuneita makasi jo maassa. Englantilaiset upseerit antoivat pysähtymiskäskyn ja jokainen sotamies maaten tai polvillaan piiloutui suojaan, minkä kukin tapasi. Ja nyt pysähtyttyään ja suojaan päästyään he vuorostaan alkoivat ampua umpimähkään kalliota kohti, jonka peitossa oli näkymätön vastustaja. Pikatykki oli vaiennut. Suojaan päässeitä miehiä vastaan sillä ei enää ollut mahtia. Tykkimiehet olivat ottaneet kivääriinsä ja ampuivat nyt niin kuin heidän toverinsakin. Englantilaisien pyssyt pitivät hurjaa pauketta, vaan tuloksetta, sillä he ampuivat tähtäämättä. Eivät voineet tähdätä, kun eivät nähneet tähdättävää. Mutta Spion-Kopin huipulta ampuminen nyt kävi hyvin harvakseltaan. Buurit eivät tuhlanneet hyödyttömästi patroniaan. He ampuivat ainoastaan silloin, kun näkyi joku vihollinen, joka myös silloin oli kuoleman oma.

Englantilaisten asema oli sietämätön. He eivät voineet marssia eteenpäin, sillä he jouduttuaan vihollisen näkyviin pelkäsivät menettävänsä suuren joukon miehistöstään ja maatessaan yhdessä kohden he eivät voineet tuottaa mitään vauriota näkymättömälle viholliselle, joka taas päinvastoin ihmeellisellä taitavuudella teki yhtämittaa aukkoja heidän riveihinsä. Piti tehdä loppu tästä. Annettiin käsky muutamalle tykkipatterille ampua Spion-Kopia, jonka yli nyt uudelleen alkoi sataa räjähdyspommeja. »Mennään suojaan», sanoi Hartrem. »Kun tämä sade lakkaa, niin on taas aika tulla esiin.»

Pommitusta kesti tuntikauden ja antoi Légerille aiheita runsaaseen pilapuheen lasketelemiseen. Joskus pommi putosi juoksuhautaan, vaan sen räjähdys ei tehnyt vahinkoa suojuksen taa. Vihdoin englantilaiset arvelivat kaikki surmanneensa ja pommitus taukosi. »Sepä hyvä», sanoi Léger, »lähdetään hengittämään raitista ilmaa». Ja hän syöksyi ulos ja toiset hänen jäljessään. Buurivanhus nyt oli ensimmäisenä. Hän polvistui muutaman kiven taakse välittämättä siitä, jos olikin näkyvissä, ja tähtäsi huolellisesti. Englantilaiset ryntäsivät rinnettä ylös niin nopeasti kuin sen jyrkkyys suinkin salli. Heidät erotti nyt aivan selvään puolen sadan metrin päähän. Etumaisena kulkivat heidän upseerinsa, jotka tunsivat ainoastaan miekoistaan, sillä heidän kikipukunsa oli aivan kuin sotamiesten ilman kauemmaksi huomattavaa erikoisuutta.

Vanhan buurin pyssy laukesi ja lähin näistä upseereista huitoi käsillään ilmaa ja kaatui ääntä päästämättä. »No se sattui!» huudahti Léger. — »Sydämeen», vastasi vanhus lyhyesti. Hän pani uuden panoksen pyssyynsä ja toinen upseeri kaatui samalla tavalla. Nyt vanhus lennätti pyssyinsä menemään englantilaisia kohden. Kivääri vieräsi vierimistään vuoren rinnettä.

Englantilaiset, hätkähtäneinä kahden upseerinsa kaatumisesta perätysten kahdella laukauksella, hidastuttivat kulkuaan. Ja nähdessään vielä savuavan kiväärin vierivän rinnettä heitä vastaan typtyivät kuin tehoisasta taistasta. Heidän rivinsä mutkisteli ja sitten pysähtyi. »Nyt on meidän vuoro, ja vikkelästi nyt!» huuti Léger. Pyssyt ja pikatykki alkoivat paukkua. Ja kauhun valtaamana suuri osa englantilaisten rintamasta teki käännöksen ja lähti pakoon. Ainoastaan keskusta, puolisen

sataa miestä upseeriensa innostamana jatkoi hyökkäystä. Nämä perin uupuneina ja menetettyään toistakymmentä miestä pääsivät vihdoin Spion-Kopin juurelle. Ja siellä levähtääkseen, he kyyristyivät muuttaman kallio ryhmän juurelle, jossa olivatkin suojassa huipulta tulevalta surmatulelta.

Hartrem, Léger ja Jan, kun eivät enää nähneet vihollista herkesivät ampumasta ja silmäisivät ympärilleen. Buurivanhus vaippaansa kääriytyneenä makasi paljaalla maalla ja näytti nukkuvan. Toinen tykkimiehistä oli saanut luodin ruumiiseensa ja korisi, ampumisen ryske oli estänyt tähän saakka kuulemasta hänen valituksiaan. »Eikö muilla ole haavoja?» kysyi Hartrem toisilta, erityisesti Janilta. »Ei», vastasi poika pyyhkiessään nenälinallaan verta vasemmasta kädestään, »pieni naarma vain, kun pommin irrottama kivensirpale sipasi minua». — »Luuletko heidän uudistavan hyökkäyksen?» kysyi Léger viitaten Spion-Kopin juurelle. »Enpä usko, että tällä hetkellä», vastasi Hartrem, »ja tuo todistaa arveluni oikeaksi», lisäsi hän kohottaen sormensa taivaalle, siten huomauttaen huminasta, joka taas alkoi kuulua.

Kolmannen kerran englantilaiset ottivat tykistönsä kurittamaan Spion-Kopin varustusväkeä. Pommitus taas alkoi. Tällä hetkellä Eland ja Bless tulivat juoksuhaudasta, haavoittuneen valitukset kuultuaan. Valittavalla äänellä tämä buuri, aivan nuori mies lausui: »Äiti! Äiti!» Houreissaan tuli hänen sekaantuneisiin aivoihinsa kuva lapsuuden aikaisen tuskain lievittäjästä. Tämän mieltälikuttavan huodon olivat tytöt kuulleet ja riensivät antamaan hellää hoitoaan poissa olevan äidin sijasta. Afrikanderit ja Jan ymmärsivät nuorten sairaanhoitajattarien hyväätarkottavan avun, vaan samalla he tunsivat verensä jähmettyvän ajatellessaan, missä vaarassa heidän ystävänsä olivat tässä räjähdysluotien sateessa, joka alkoi pudota tasanteelle. Mutta huolimatta pommeista ja afrikanderien pyynnöistä tytöt itse kuljettivat haavoittuneen suoja paikkaan.

Vaara ei ollutkaan niin suuri kuin oli pelätty ja kuin näytti. Englantilaiset tykkimiehet näet peläten omia miehiään, jotka olivat Spion-Kopin juurella, ampuivat korkeammalle, ja niin luodit räjähtivät kauempana juoksuhaudasta tuottamatta vahinkoa. Se olisi taas antanut Légerille aihetta sukkeluuksiin, mutta haavoittunut buuri, huolellisesta ja nerokkaasta hoidosta huolimatta, teki kuolemaa, mikä saattoi miehet vakaviksi.

Niin kauan kuin pommeja lensi mylleröiden Spion-Kopin pintaa, ei tarvinnut pelätä hyökkäystä, senpä vuoksi päätettiin, ettei suojuksesta liikahdeta. Sitä paitse buurivanhus, joka itsepäisesti oli jäänyt louhikkojonolle, oli luvannut ilmoittaa huomattessaan jotakin epäiltävää liikettä. Siihen kun illan varjot alkoivat pidetä tasangolla ei asema siitään ollut muuttunut: englantilaisten tykit jyrisivät yhä sen paremmitta tuloksitta ja buurivanhus vastasi aina: »Ei mitään uutta.» Se oli vain uusi, vaikka jo etukäteen tietty ja hetki hetkeltä odotettu tapaus: viiden aikaan illalla transvaalilainen tykkimies huokasi viimeisen kerran Elandin ja Blessen hellässä hoidossa, hänen toverinsa lukiessa kuolevan ääressä raamattua.

Yön saapuessa, kun luvattua apua ei tullutkaan, sanoi Léger: »Minun mielipiteeni on se, että asemamme käy mitä vaarallisimmaksi. Rinteen juurelle jääneet englantilaiset käyttävät hämärän aikaa kavutakseen ylös ja me saamme katsella heitä kasvosta kasvoihin: neljä neljääkymmentä vastaan. Mielestäni, jos englantilaisten tykit vaikenevat, teemme viisaimmin käyttäessämme mekin hyväksemme yöaikaa tahi myrskysäätä, joka näyttää olevan tulossa, lähtemällä linnoituksestamme kaikessa hiljaisuudessa, soitotta ja torvien toivotuksista.» — »Mutta», arveli Jan, »Eland ja Bless eivät voi juosta tarpeeksi nopeasti ja englantilaiset saavuttavat meidät». — »Niin vainenkin», sanoi Hartrem, »tulee pidätellä englantilaisia sillä aikaa, kun neitisemme laskeutuvat jyrkännettä». — »Me neljä pyssyillämme pidätämme heitä neljännestunnin», ehdotti Jan. — »On l'ian pimeä, ei näe tähtäintä, ei käy se keino», sanoi Léger miettiväisenä. »Mutta mitä tehdä?» kysyi Hartrem, »me neljänemme voi neljääkymmentä mukloda, kyllä tusinan verran, mutta neljääkymmentä e!» — »Kuulkaas!» huudahti Léger, »minun johtui tuuma päähäni. Te, ystäväni», hän osotti tykkimiestä, »ja Jan, te menette edeltäpäin neitosten kanssa ja minä Hartrem'in kanssa jään jäljemmäksi.» — »Te aiotte uhrautua meidän tähtemme!» sanoi Eland tuskan vallassa. — »Ei toki, ei toki, me tulemme aivan ehyin nahoin, saatte olla varmat.» — »Onko se totta?» tinkasi Bless. »Kunniasanan!» vakuutti Léger. »Antaahan vain ensin minun toimittaa pieni alustava tiedusteluretki.»

Léger lähti juoksuhaudan suojuksesta ja meni louhikolle, joka oli Spion-Kopin melkein pystyjyrkän rinteen reunalla. Siellä hän viimeisten päivänsäteitten valossa teki yksityiskohtaisia tarkastuksia tässä louhikossa, ja buurivanhuksen läsnäollessa, joka yhä oli pitkällään muuttaman kiven takana vartioimassa, ryhtyi hän puuhaan, joka saattoi vanhuksenkin uteliaaksi. Muutamien kivien kupeille hän pisti pystyyn puikon, toisten kupeelle taas puikon, jonka halkonaiseen päähän pisti ruohonlehden lipuksi.

Siihen kun hän palasi juoksuhaudan suojukseen, oli englantilaisten tykkituli isosti laimentunut ja kukin ryhtyi valmistuksiin lähtöä varten. Eland ja Bless olivat sulkeneet rohtoarkkunsu, jonka tykkimies otti taakakseen Janin opastaessa serkkujaan. »Minä en haluaisi jättää toverini ruumista englantilaisten käsiin», sanoi tykkimies Hartremille, »arvelen, että teille olisi leikinasia kantaa vainaja olallanne». — »Olkaa huoleti», sanoi Léger, »me pidämme hänestä huolen, nostakaahan vain hänet toiselle puolen juoksuhautaa, että meidän ei tarvitse muuta kuin siepata hänet lähtiessämme». — »Minun pitää myös käydä tykki turmelemassa, ettei se joudu ehyenä vihollisten käsiin», sanoi tykkimies vielä. Mutta Hartrem siihen vastasi: »Jättäkää se minun huolekseni, minä sen vieritän jyrkännettä alas heidän päähänsä.» »Se päti», sanoi tykkimies.

Samassa kohosi punainen raketti Spion-Kopin juurelta, ja englantilaisten tykit vaikenivat tykkäänään. »Matkaan het!» huudahti Léger. »Hyökkäys alkaa!» Jan, Eland, Bless ja transvaalilainen lähtivät kii-reesti paluumatkalle, Léger ja Hartrem juoksivat toiselle suunnalle,

louhikolle, jonka takana buurivanhus yhä valvoi. Muutamin sanoin Léger selitti toverilleen suunnitelmansa, joka oli juolahtanut hänen kekseliääseen päähänsä. Kumpikin kurkotti katsomaan kallion reunalta, ja kuten olivat arvanneetkin, he näkivät englantilaisten mustina haamuina kiipeävän jyrkännettä. »Nyt!», sanoi Léger ja meni kiven luo, joka oli merkitty puikolla ja Hartrem taas sellaisen kiven luo, jonka merkinä oli lipullinen puikko. Nämä lippupuikoilla merkityt kivet olivat ainakin kahta vertaa suurempia kuin nuo toiset, koska Hartremilla oli enemmän »voimankruutia», kuten Léger sanoi. — Buurivanhus tänä iltana sai olla näytelmässä, joka oli mitä aaveellisin: nuo kaksi afrikanderia yön pimeässä puhkien kuin härät puskiivat suuria kiviä vierimään jyrkännettä alas. Ja kivet vierieessään aina kasvavalla vauhdilla jyrisivät kaiken kauheasti ja pomppaillessaan sinne tänne jysähtelivät niin, että Spion-Kop tärisi. Englantilaiset, jotka jo olivat puolimatassa jyrkännettä olivat suojattomia tätä hirveää kivivyöryä vastaan. Muutamat heistä, joihin nämä uudenlaiset pommit sattuiivat, vierivät alas, murskautuivat muodottomiksi. Toiset ulvoivat kauhistuksen valtaamina, kouristautuivat kallioon typertyneinä, uskaltamatta laskeutua vielä vähemmän nousta. Mutta kivipommin varasto loppui. Léger lääpästyneenä ei enää olisi kyennytkään vierittämään ainoatakaan. Hartrem vain ei tuntenut väsymystä ja katseli ympärilleen, mitä saisi käsiinsä viskattavaksi pelästyneitten vastustajansa niskaan. »Ahaa! tykk!» Hän sieppasi ampumavarastoarkun, kohotti sen päänsä yli aivan kuin se olisi ollut leikkipallolaatikko ja lensähti sen menemään syvyyteen. Se pudotessaan mäiskähti kallioon, aukesi ja valoi englantilaisten päälle sateena pieniä pommeja, josta toiset pudotessaan räjähtivät kylvään hävitystä jähmettyneiden ryntääjien joukkoon. Nyt kaukana tasangolla välähti kuusi salamaa, ja kuusi pommia lensi vonkuen afrikanderien pään ylitse laskeutuen tasanteen alalaitaan, jossa ne räjähtivät. »Ahaa!» huudahti Léger, »ne luulevat varustusväkemme olevan peräytymässä ja ampuvat kauemmaksi. Juostaan, juostaan. Kunhan vain ei olisi sattunut toverihimme. Hän hyppäsi juoksuhaudalle, tempasi tykkimiehen ruumiin olalleen ja lähti peräytymään niin nopeasti kuin taakkansa kanssa kykeni. Hartrem oli tarttunut tykkiin viskatakseen sen nyt englantilaisten niskaan, mutta huomattuaan, että Léger otti kuolleen tykkimiehen, hän hillitsi intonsa ja tuumi: »Joutavia, minä vien tämän mukani, tämän hän on keveä kuin höyhen.» Ja kantaen tykkiä olallaan hän seurasi toveriaan.

Joka päivä uhannut myrsky oli nyt puhjennut. Salamoja ja jyriseä kauheasti, ja luonnonvoimain jylinään sekaantui loppuvan taistelun viimeisen pauhu.

Kun englantilaiset vihdoin pääsivät Spion-Kopille tulvivassa saateessa, oli pakka auto ja tyhjä. Yksi sielu siellä kuitenkin oli: vanha buuri, seitsenkymmenvuotias ukko, joka istui mistään välittämättä tyhjäksi jääneen tykkilavetin vieressä.

Hartrem, Léger ja Jan olivat yhtyneet Pretorius Van Dylin joukkoon, taistellen sen riveissä. Eland ja Bless olivat uupumattomia haavoitetujen ystävien ja vihollisten hoitamisessa.

Seuravana päivänä buurit valloittivat takaisin Spion-Kopin. Ja englantilaiset joutuivat häviölle pitkin rintamaansa vuoriston rinteillä, niin että heidän oli pakko vetäytyä takaisin Tugelajoen yli. Tämän englantilaisten kolmannen häviön jälkeen Tugelan varrella oltiin levon tarpeessa niin englantilaisten kuin buurienkin puolella. Niinpä liittoutuneet eivät nyt ryhtyneet vihollisen ahdistelemiseen, pienet vartiokahakatkin olivat sangen harvinaisia. Buurit tyytyivät siihen, että heidän hallussaan oli pelottavat asemat, joiden puolustaminen oli heille taannut kolme kertaa voiton suurilukuisesta vihollisesta. Mutta tämän puolittaisen aselevon aikana tuli lännestä vakavia tietoja: uusi englantilainen ylipäällikkö Roberts marssi kuudenkymmenentuhannen miehen kanssa Kimberleyn avuksi, jota piiritti Cronje neljäntuhannen lukuisella buuri-joukollaan. Tämän johdosta buurien ylipäällikkö kenraali Joubert piti nyt ensimmäisen sotaneuvottelun, jonka päätökseksi tuli, että, huolimatta uuden englantilaisen joukon tulosta, buurien armeijan nykyisessä sijoituksessa ei ollut syytä tehdä mitään muutoksia. Ja näin Cronjea uhkasi vaara joutua saarroksiin. Yksityisten komennuskuntien päälliköille oli kuitenkin jäänyt vapaus rientää Cronjen avuksi, jos sitä niin tärkeänä pitivät. Ja apujoukoksi lähtivät komennuskuntineen ranskalainen eversti Villebois-Mareuil, joka johti vapaaehtoisten europalaisten komennuskuntaa ja Pretorius Van Dyl viidensadan buurinsa kanssa.

Pretorius Van Dyl kuljettuaan komennuskuntineen rautateitse Glenoesta Johannesburgiin ja sieltä Brandfortiin, jatkoi sitten matkaansa ratsain Modderjoen vasenta rantaa. Tykit ja vankkurit oli jätetty jälkeen matkan jouduttamiseksi, jolloin Eland ja Bless olivat jääneet serkkunsa ja Hartremin ja Légerin seurasta ensimmäisen kerran erilleen. Cronjen asema oli hyvin arveluttava. Kymmenen kertaa suuremman vihollisjoukon hyökätessä sitä vastaan oli sen täytynyt luopua Kimberleyn piirittämisestä ja lähteä peräytymään Bloemfonteinia kohden. Pelastaakseen äkkiä lopetetun piirityksen raskaan kuormaston hänen täytyi taistella lakkaamatta englantilaisia vastaan ja joka kerta hän oli vaarassa joutua tulisesti ahdistavien jalka- ja ratsuväkijoukkojen saartamaksi. Täytyi siis rientää, jos tahdottiin ajoissa hänelle saada apua, joka jos olikin heikko oli kuitenkin tärkeä.

Kun Pretorius Van Dylin komennuskunta oli ratsastanut puolikolmatta päivää mitään kohtaamatta, ninkolmannen päivän iltapuoleen kuului lounasta tuttua jyminää. »Siinä se nyt on, kuten ajattelinkin», sanoi Pretorius Van Dyl, »Cronje on pysähtynyt Paardebergin rinteille ja siinä nyt panee viimeisensä. Eteenpäin, ystävän!» Ja koko komennuskunta kiirehti hevosiaan suoraa sitä kohden, josta kuului tykkien jyske.

Illan varjot venyivät jo pitkiksi tasangoilla, joiden läpi juoksee Modder, kun komennuskunta joutui taistelutantereeseen näkyville. Siellä joen vasemmalla rannalla kohosi jonkunlainen laaja ylätasanko mataline pengermineen. Tämän ylätasangon huipulle oli Cronje asettanut

leirinsä ja tykkinsä, kunnaitten rinteille oli hän sijoittanut buurinsa. Hyökkäävien englantilaisten rintama oli yhdensuuntainen joen kanssa. Sillä aikaa kun jalkaväki kulki eteenpäin, ratsuväki teki kiertolikeä tarkoituksella saartaa Paardeberg. Vaikuttavin apu, minkä saattoi antaa Cronjelle, oli estää ratsuväen kiertolike tahi ainakin estää sitä niin, ettei saarros päässyt umpeen ennen yön tuloa. Silloin Cronjella, jos hän tahtoi yön pimeässä tehdä yrityksen päästäkseen kauheasta puristuksesta, olisi takanaan aukko. Tämän mukaan Pretorius johti komennuskuntaansa: sen oli käytävä edestäpäin englantilaisten etujoukkojen kimppuun, jotka kulkiivat Modderin vartta, ja pysäytettävä tämä etujoukko.

Reippaan päällikkönsä jäljessä komennuskunta kulki edelleen hiljaista juoksua. Maan epätasaisuuksien, metsien ja kumpujen suojassa se aikoi päästä vihollisen huomaamatta lähelle sitä, sitten lyhyeltä matkalta tehdä hyökkäyksen korvaten vähälukuisuutensa ryntäyksensä äkillisyydellä ja tuimuudella. Ensi kerran Jan nyt oli joutuva käsikämäiseen taisteluun vihollista vastaan, ja hänen sydämensä löi ankarasti. Mutta Hartrem hänen oikealla puolellaan ja Léger vasemmalla, rohkaiten häntä isällisillä neuvoillaan, olivat hänen kelpo kummejaan tässä miekkakasteessa, ja hän luotti heihin. Hänen vielä nuori ja heikko käntensä osasi kuitenkin lyödä, ja hänen ystävänsä, jättiläiskätinen Hartrem ja taitavakätinen Léger suojelevat häntä.

Paardebergin buurien tykit kuuluivat jo läheltä komennuskunnan vasemmalta puolen, ja Jan näki pommeja lentävän päänsä ylitse kuin suuria lintuja salaperäisesti ääntäen. Pommit sitten kauempana räjähtivät englantilaisten eskadronain päällä. Pretorius teki mutkan vasemmalle välttääkseen vihollisten pommilinjaa ja ajoi muutamaan notkelmaan, josta ei nähnyt enää mitään. Kulku suunnattiin nyt pommien räjähdyksistä päätellen. Vihdoin Pretorius arveli olevansa tarpeeksi lähellä englantilaisia ja yhtäkkiä hän käänsi oikealle nousten läheistä rinnettä ylös. Harjanteelle tullessa oli komennuskunnan rintama levitetty tuhannen metrin matkalle. Hartrem ja Léger, ja heidän välissään Jan, ratsastivat äärimäisinä vasemmalla sivustalla.

Tältä harjanteelta näkyi osa taistelukenttää. Muuan englantilaisten tykkipatteri Modderin toisella puolen vastasi Paardebergin tykkitulelle. Heti kun se huomasi Van Dylin buurit, suuntasi tulensa heitä kohden. Edessäpäin kolme englantilaista eskadronaa kulki hyvässä järjestyksessä suljetuin rivein. Sen sivusta oli komennuskuntaan päin ja oli viidensadan metrin pituinen. Niiden takana näkyi jalkaväkijoukkojen lauma, niin kaukana, etteivät voineet olla apuna ratsuväelle. Pretorius aikoi kukistaa nuo kolme eskadronaa ennenkuin apua heille ehti. Tultuaan harjanteelle buurit päästivät voimakkaan huudon ja pysäyttämättä hevosiaan, jotka yhä kulkiivat juoksua, ampuivat lähintä ratsujoukkoa. Taitavien, lapsuudestaan saakka ampumaan tottuneitten buurien luodit tekivät ahdatusta joukossa kauheaa hävitystä: miehiä ja hevosia kaatui ja loput hajaantuivat. Toinen eskadrona, joka myöskin oli ampumalinjalla, sai myös luoteja sekaansa, josta syntyi epäjärjestystä sen riveihin. Nyt buurit lähtivät laukkaa ajamaan, ja oli kuin hurja tuulispää olisi laskeu-

tunut rinnettä englantilaisia kohden. Modderin toisella puolen olevat tykit ampuivat yhteislaukauksen, mutta mitä se tehoi harvaan ratsuväki-joukkoon. Yksi ainoa pommii tuli lähelle maalia vasemmalla siivellä. Se räjähti Janin takana ja peitti hänet pölyyn ja muraan. »Sattuiko teihin?» kysyi Hartrem, vaikka tiesi kysymättäkin, kun heidän kolme hevostaan jatkoi hurjaa laukkaansa ilman vähintäkään häiriötä. »Ei sattunut», vastasi Jan. Léger ei vastannutkaan. Niin kuin muutkin hän, ohjaket hampaissa, latasi pyssyään hiljentämättä hevosen vauhtia.

Tällä välin saapui avuksi kolmas eskadrona, joka oli jäänyt koskemattomaksi. Se koetti matkia buureja ja ampua hyökätessään. Mutta heidän hevosensa, jotka olivat tottumattomia paukkeeseen, olivat kiihdyksissään ja vaikeuttivat ratsumiestensä toimintaa. Hyökkäävä komennuskunta lakaisi maahan loputkin ensimmäisestä eskadronasta, sitten sen vasen sivusta kävi toisen eskadronan kimppuun ja keskusta tuli vastatusten kolmannen kanssa. Toisen kerran nyt buurit ampuivat melkein pyssynsuu vihollisessa. Silloin englantilaisten joukossa syntyi hävitys. Kolmas eskadrona, tahi oikeammin sen jäännökset, kääntyi pakoon odottamatta miekkataistelua. Ainoastaan toinen eskadrona teki vastustusta, ja oli ankara taistelu mies miestä vastaan. Hartrem jättiläinen seisoi jalustimissaan ja käytti pyssyään nuijana. Ja joka kerta kun hänen pelottava kätensä laskeutui, vaipui vastustaja maahan. Léger, ohjaten hevostaan jalkaliikkeillä, taisteli toisessa kädessä miekka toisessa revolveri, siunaten Pretoriusta, joka muutamien buurien vastaväitteistä huolimatta oli varustanut koko komennuskuntansa englantilaisilla ratsuväenmiekoilla, jotka oli kerätty Colenson taistelukentältä. Janilla ei ollut, niin sanoaksemme, vihollista vastassaan. Hartremin kauhea pyssynuija ja Légerin miekka ja revolveri kaatoivat jokaisen hänen edestään. Näiden kahden miehen välis ä hän tunsii olevansa yhtä varmassa turvassa kuin jos kaikkivaltiaat henget olisivat häntä suojelleet. Kymmenessä minutissa oli toinen eskadrona vuorostaan kukistettu. Mutta se oli tuottanut tuntevan mieshukan buureille, jotka eivät olleet niin hyviä miekan käytössä kuin pyssyn.

Kuului terävä vihellys. Tämän, Pretoriuksen antaman peräytymismerkin kuultuaan buurit kokosivat kuolleen ja haavoittuneensa nostaten ne poikittain satulaan ja kääntyivät takaisin. Englantilainen jalkaväki saapui tuhatmiehisenä joukkona. Turhaa olisi ollut yrittää pysäyttää heidät ratsuryntäyksellä, viisaampaa oli heittäytyä läheiseen metsään ja jaella jalkaväijoukolle luoteja. Pari yhteislaukausta Modderin tykeistä tervehti peräytyviä buureja, mutta häthätää tähdätyinä ne eivät saaneet isojakaan vahingoita aikaan. Ja siihen kun jalkaväki oli saapunut pyssynkantomatkalle, olivat buurit sijoittuneet metsään. Yö oli tulossa. Pitkin koko metsän reunaa paukkui murhaava pyssytuli. Englantilaiset jättivät seuraavaan päivään hyökkäyksensä, päättäen että se yön pimeässä voisi olla heille ylen turmiollinen.

Pretorius Van Dyl oli tarkoituksensa saavuttanut, hän oli estänyt englantilaisten rautavanteen umpeen kiertymästä liittoutuneiden pienen armeijan ympärillä.

Pretorius Van Dylin tuoma apu meni kuitenkin hukkaan, kun Cronje päätti olla lähtemättä peräytymisretkelle sinä yönä. Seuraavana päivänä hän oli täydellisesti saarrettu ja muutamia päiviä myöhemmin hänen täytyi antautua kolmentuhannen buurinsa kanssa.

Pretorius Van Dyl peräytyi pohjoiseen päin, jolloin siihen yhtyi jälkeen jäänyt komennuskunnan osa, sen mukana Eland ja Bless. Sitten komennuskunta yhtyi vapaaehtoisten europalaisten joukkoon, jota johti ranskalaisten eversti, ja juuri buurikenraaliksi korotettu Villebois-Mareuil. Tämä aikoi tehdä tiedusteluretken Kimberleyhin päin.

Englantilaiset miehittivät Boshofin, ja kenraali Villebois-Mareuil oli päättänyt tiedustella heidän asemaansa. Ei ollut kysymyksessä mikään rynnäkkö, vaan yksinkertainen partioretki, jolla tahdottiin välttää kaikkea yhteensattumaa vihollisen kanssa. Sen vuoksi kenraali otti vain vähän jalkaa mukaansa. Neuvottelussa, jonka hän piti Pretoriuksen kanssa sovittiin, että Pretorius odottaa Lang Laaglessa. Satasen miestä mukanaan kenraali lähtee tiedustelulle, ja jonkun matkan päässä seuraa joitakin komennuskunnan buureja, joiden avulla hän voi olla yhteydessä Pretoriuksen viidensadan ratsumiehen kanssa. Näiksi välittäjiksi hyväksyttiin tarjoutuneet Hartrem, Léger ja Jan.

Kun nämä ystävykset ilmoittivat Elandille ja Blessille retkestään, jolloin taas heidän tulisi erota, tytöt asettuivat jyrkästi vastustamaan eroa, uskoen että heidän läsnäolonsa tuottaa onnea näille miehille, koska heidän ollessa lähellä ei ollut koskaan mitään pahaa tapahtunut. Léger ja Jan selittivät, että heidän retkensä oli aivan vaaraton, kun ei ollut ollenkaan kysymyksessä taistella, ja sen lisäksi he olivat vain lähettejä, joitten oli kuljettava Villebois-Mareuilin joukon takana ja niin sen suojaamana. Mutta tällä selityksellä he joutuivat ansaan. Kun retki oli vaaraton, niin ei ollut mitään syytä kieltää heitä seuraamasta mukana, sanoivat tytöt ja päättävästi lisäsivät, että he siis nousevat ratsuilleen ja lähtevät. Kun molemmat olivat hyviä ratsastajia ja olivat osottaneet olevansa väsymättömiä, niin ei ollut enää mitään pätevää syytä kieltää heitä. Pienen joukon lisäksi tuli sitten vielä Muti niminen kafferi, hankin ratsain, ja hänen tärkeimpänä tehtävänä oli kuljettaa jäljessään seitsemää, matkatarpeilla kuormitettua ratsua.

Ensimmäisen päivän iltana huomattiin pieni englantilainen ratsuväen partiojoukko kaukana. Sitä tervehdittiin laukauksilla ja se pyöri takaisin heti. Muita ihmisolentoja ei tavattu. Illalla kenraali asetti leirinsä muutamalle kukkulalle, joka kohosi satasen metriä tasangon yli ja jonka rinteet olivat ruohopeitteiset ja kasvoivat pensaita ja paikka paikoin puita. Jälkijoukko pysähtyi runsaan puolenkilometrin päähän etujoukosta.

»Mihinkäs me asetumme leirille?» sanoi Léger. »Tämä tasanko on kuin luotu yllätyksiä varten. Me asetumme tähän rauhallisesti yöksi ja huomenaamulla auringon noustessa me heräämme englantilaisia pilvenään ympärillämme.» — »Mutta katsokaas tuota kalliota», sanoi Muti osottaen sormellaan jättiläiskalliota, joka yksinään kohosi tasangolta kuin torni. Niin omituisen näköinen kuin tämä summattoman suuri ty-

pistetty kalliokartio olikin, ei siihen afrikanderien huomio ollut lainkaan kiintynyt, sillä tämäntapaisia kalliotorneja tapaa näissä seuduissa tuon tuostakin. Mutta kun he nyt tätä tarkemmin katselivat, niin huomasivat he, että se vertaistensa joukossa oli erikoisempi. Se oli noin kahdeksankymmmentä metriä korkea ja sen huipulla kasvoi jättiläispuu, Afrikan kasviston kuningas, mahtava baobab. »Totisesti, siellä olisi meidän mainio olla», huudahti Léger, »mutta miten päästä sinne? Varsinkin nämä neitokaisemme!» »Siitä ei huolta», sanoi Jan, joka jo ennemmin oli katsellut kalliota ja tuuminut pikku päässään sinne sijoittumista. »Muti on kiipeämään kuin apina. Hän on pian sen huipulla ja hän heittää meille köyden. Sen avulla pääsee jokainen sinne.»

Kymmenessä minutissa Muti oli kallon huipulla ja sitoi köyden puunrunkoon. Ja pian sitten oli siellä koko seurue. Muti sai määräyksen viedä hevoset taaksepäin kilometrin matkan päähän metsään ja vartioida niitä siellä. »Siinä tapauksessa, että me joutuimme saarrookseen», selitti Léger, »Muti ajaa Lang Laagteen ilmoittamaan Pretorius Van Dyllille». Ja kun välttämättömät matkatarpeet oli hinattu kalliolle, lähti Muti määräipaikkaan hevosineen.

Matkakapineissa oli pieni merkinantolaitos ja sen heti pani käyttäntöön Jan ja hänen serkkunsa, joille tämä toimi erikoisesti kuului. Tällä aikaa Hartrem ja Léger kiipesivät puuhun ja siellä tekivät seikkaperäisiä havainnoita. He olivat kuin linnoituksessa. Jättiläispuun lehvien suojassa he olivat näkymättömiä tasangolle, mutta heillä sinne oli esteetön näköala. Sitten pääsy kalliolle oli ylen vaikea viholliselle. Se epämuksuvuus tässä oli, että he olivat kaukana pääjoukosta. Mutta kenraali Villebois-Mareuil oli varustanut heidät kiikarilla, jolla he voivat nähdä annetut merkit.

»Mitäs kukkulalta on ilmoitettu?» kysyi Léger Janilta. »Että kaikki on hyvin, ja että hyväksytään meidän toimenpiteemme», vastasi Jan. »Kenraali on käskennyt sanoa että, jos hyökkäys tapahtuu, emme saa millään ehdolla jättää asemaamme emmekä ilmaista oloamme täällä.» — »Sitä määräystä on vaikea toimeenpanna, jos ystäviä ahdistetaan», murisi Hartrem, joka kapusi puusta alas. »Mutta käskyä on noudatettava», sanoi Léger. Hetkisen hiljaisuuden jälkeen jatkoi hän teennäisellä iloisuudella: »Hartrem ja Jan, nouseaan yöpuullemme ja annetaan tyttöjen mennä telttaansa puunjuurelle saamaan hyvin ansaitun levon.» Hartremille hän sitten lisäsi: »Ja me, nukkukaamme mekin kukin vuorollamme, kun olemme vartiosta vapaana. En tiedä mitä se on, mutta minusta tuntuu, että huomenna tarvitsemme kaikki voimamme.»

*

¶ Kahteen saakka yöllä kuun ensimmäinen neljännes valaisi laajaa tasankoa. Havaintojen teko kalliolta oli tähän aikaan helppoa. Mutta sitten katosi kuunsakara näköpiiriin taa jättäen tasangon pimeyden valtaan. Ja pimeydestä alkoi kuulua omituista äänen sorinaa, joka hetki hetkeltä koveni. Saattoi arvata, että joukkoja oli liikkeellä: englantilaiset kiersivät läheisen kukkulan vannehtiakseen tuhansilla miehillä Villebois-Mareuilin

yhdeksänkymmenen miehensä kanssa. Ja kun päivä alkoi vaaleta, niin afrikanderit korkealta asemaltaan näkivät että heidän kenraalinsa asema oli ehdottomasti toivoton: kolme tuhatta miestä saartoi kukkulan, jota kohden oli suunnattu kuuden tykin uhkaava kita. Englantilaisien tykit oli asetettu vähäiselle maapenkereelle, noin tuhannen metrin päähän baobab kalliosta. Tätä Léger huomautti Hartremille ja sanoi: »Minä näen tämän läheisen tapauksen ensimmäisen näytöksen: kun tykit alkavat soida me napsimme tykkimiehet toinen toisensa jälkeen, eikä ole aavistustakaan, mistä nämä napsaukset tulevat». Ja odottaessaan taistelun alkua hän otti kiikarin ja suuntasi sen kukkulalle. »Mutta hyvä Jumala! Jumalalle kiitos!» huudahti hän. »Kukkula on autio: kenraali on mennyt menojaan joukkoineen.»

Kului useita tunteja eikä hyökkäys alkanut. Baobabin varustusväki teki arvelujan tästä englantilaisten toimettomuudesta. Täältä kallion huipulta he näkivät selvään, ettei kukkulalla ollut ketään, mutta englantilaiset tasangolta eivät voineet nähdä niinkuin he. Ehkä odottivat englantilaiset lisäjoukkoja tahi täydensivät saarrosta ennen hyökkäystä. Sitten kymmenen aikaan aamulla näkyi baobabin läheisyyteen sijoitetuissa tykistöpatereissa liikettä ja pian alkoi niistä tulen suitsutus kukkulan huipulle. Léger purskahti nauramaan: »No se on jotakin, joka lie harvinaista sotahistoriassa. He pommittavat tehdäkseen hyökkäyksen vihollista vastaan, jota ei olekaan!» — »Mutta kyllä kai he pian huomaavat erehdyksensä», sanoi Jan, joka ei tahtonut uskoa silmiään eikä korviaan. »Mutta sitäpä he eivät saa huomata», sanoi Léger. »No, Hartrem nyt on aika tullut meidän osottaa ampumataitoamme. Ammutaan vähän, vaan tähdätään hyvin ja paiskataan maahan joitakin tykkimiehiä. Se pitää englantilaisia edelleen siinä uskossa, että kukkula on miehitetty. Saatuaan meidän luotimme, luulevat he niiden tulevan kukkulalta.» Kymmenessä minutissa Léger ja Hartrem kaatoivat kuusi tykkimiestä. »Lopetetaan nyt ampuminen», sanoi Hartrem. »Jalkaväen kolonnat marssivat jo kukkulaa kohden hyökkäykseen. Pelkään, että jos yhä jatkamme, meidän olinpaikkamme tulee ilmi. Pelkään näiden lapsukaisten tähden.» — »Olet oikeassa», sanoi Léger, »olemme tarkotuksemme saavuttaneet».

Sen he olivatkin saavuttaneet täydellisesti: englantilaiset olivat vakuutetut, että kukkula oli miehitetty, koska sieltä ammuttiin. Hyökkäyskolonnat olivat säännöllisesti muodostetut, levitetty taistelutaidon kaikkien sääntöjen mukaan ja ne nousivat varovaisesti kukkulan rinteitä. Kukulalta tosin ei kuulunut elämän merkkejä, vaan sehän voi olla sotajuoni. Useinhan buurit maaten suojassa, näkymättöminä, olivat odottaneet ampuakseen hyökkääjiä lyhyen matkan päästä. Englantilaiset lähestyivät ryömien maassa, odottaen joka hetki kauheaa yhteislaukausta, joka heistä suuren osan nukkuttaisi ijäksi siihen. He olivat jo sadan metrin päässä, jo viidenkymmenen metrin, oli enää noin kaksikymmentä metriä harjalle. Ja siellä oltiin vain hiljaa, piirittynä joka taholta. Oliko tykistö heidät kaikki surmannut? Upseeriensa innostamina, viisisataa englantilaista, jotka olivat hyökkäämässä, nostivat

kovan hurraahuudon ja juoksivat minkä ehtivät tuon viimeisen kaksikymmentä metriä... Istu ja pala! Ei ristin sielua. Ryntääjät seisoivat naamatusten niiden kanssa, jotka olivat hyökänneet toiselta puolen. Heidän välillään oli tyhjä tanner, jossa oli siellä täällä kiviä, mutta niiden takana ei ollut ei elävää ei kuollutta olentoa.

Onnettomuudeksi englantilaisten hurraahuutoihin oli sekaantunut pahaa ennustavia laukauksia tuhannen metrin päässä baobabista, kukkulan vastaisella suunnalla. Nämä laukaukset tulivat metsästä pienen kunnan juurelta.

Korkeasta havaintotornistaan afrikanderit pian olivat kiikarinsa avulla asian perillä. Ja nyt se ilo, jota he neljä tuntia aikaisemmin tunsivat kenraalin katoamisesta, muuttuikin katkeraksi suruksi. Kenraali valppaine tovereineen tehtyään turhaksi englantilaisten ensimmäisen saarrostrytyksen oli piiloutunut tuohon pienen metsään. Mutta sen olinpaikan oli keksinyt muuan englantilainen eskadrona, ja nyt uudelleensaarrettuna ylivoimaisilla joukoilla ja tällä kertaa päivän aikaan, näytti kenraalin olevan mahdotonta päästä enää englantilaisten joukkojen keskeltä, jotka joka suunnalta olivat kimpussa. Tuskan ja surun valtaamina baobabin visi valtiasta vuoron perään käyttelivät kiikaria, jonka avulla he seikkaperäisesti näkivät pienen komennuskunnan arveluttavan tilan. »Ystävä raukat», sanoi Léger, joka tällä kertaa tähysteli kiikarilla, »he ovat hukassa, he ovat saaretut joka taholta... Mutta ei!» huudahti hän sitten äkkiä, »heillä on vielä tie auki yhdeltä puolen... mutta onnettomuudekseen he eivät sitä huomaa, he eivät voi sitä huomata, heille on mahdotonta huomata sitä.» — »Mistä he voisivat päästä?» kysyi Jan tuskan valtaamana. »Katso», sanoi Léger ojentaen hänelle kiikarin, »heidän vallassaan olevan talon takana, kunnaan toisella puolen on pieni metsä ja lampi. Tämän lammen rannat eivät ole miehitetyt, englantilaiset eivät pääse sinne kuin pitkän kierroksen tehtyään.» — »Niin, niin, minä näen, ymmärrän», vastasi Jan. — »Pahaksi onneksi ystävämme eivät huomaa aukkoa, paikanlaatu estää heitä näkemästä», sanoi Léger. »Mutta heille pitää ilmoittaa», sanoi Jan, »ja ilmoittaa heille pian». — »Niin, niin, mutta miten?» sanoi Eland väknen kättään. »Minä menen sinne», huudahti Jan, »minä luikahdan läpitsi ja ilmoitan heille». Ennenkuin toiset olivat selvinneet hämmästyksestään, oli Jan kadonnut heidän näkyvistään. »Jan, Jan», huusi Hartrem värisevin äänin, mitä sinä teet? Se on hulluutta... englantilaiset sinut ottavat ja tappavat.» — »Ei, Hartrem», sanoi Léger, »eivät he häntä ota eivätkä tapa, poika on siksi taitava...»

Taistelu alhaalla oli alkanut, englantilaisten puolella järjestelmällinen toisella puolen sankarillinen, epätoivon vimmainen taistelu, kolmekymmentä vastaan yksi ilman avuntoivoa. Taistelu kesti kolme tuntia. Näiden kolmen tunnin aikana kenraali Villebois-Mareuil ampui kuin sotamies, keskeyttäen joskus antaakseen määräyksiä, järjestääkseen tovereitaan parempiin aseisiin heidän suojakseen, itse välittämättä suojasta. »Tuo mies on päättänyt antaa tappaa itsensä», sanoi Léger. »Ja minä ymmärrän: kun hän on kaatunut, niin hänen toverinsa voivat antautua,

sitä kenraali tarkoittaa.» Ja hän kaatui lopullisessa hyökkäyksessä, sai luodin sydämeensä. Ja pian sen jälkeen nousi valkoinen lippu, komennuskunnan jäännökset antautuivat.

»Entäs Jan, miten hänen nyt käy?» kysyi Hartrem. Eland, jolla nyt oli kiikari vastasi: »Jan juuri meni tuohon pieneen metsään». — »Mutta Jan saapuu nyt liian myöhään», sanoi Bless. »Hänen pitäisi palata takaisin, miten saataisiin hänelle tieto?» — »Niin, poika nyt suotta antautuu vaaraan, miten saada hänelle tieto?» sanoi Hartrem. Hän oli pysynyt tyyneenä niin kuin hän luonteeltaan oli, vaan hänen kalpeat kasvonsa ja hiki hänen otsallaan osoitti että tuska asui hänen sydämessään. Léger näytti menettäneen kaiken älynsä, hän puhui mahdottomia ja teki jos mitä eleitä. Pari kertaa Hartremin piti estää häntä hullunyrityksestä, kun hän aikoi lähteä Janin jälkeen. Se oli nyt sula mahdottomuus, kun muuan pieni englantilainen joukko varaväkenä oli asettunut kallion läheisyyteen juuri sille puolen, josta oli laskeuduttava. Hartrem sai puhella kauan, ennenkuin sai Légerin päähän järkeä. »Pian tulee yö», sanoi hän lopuksi, »silloin jompikumpi meistä taikka molemmat voimme mennä tuonne metsään tutkistelemaan, onko Jan vankina vai makaako ehkä kuolleena. Siihen saakka on velvollisuutemme näiden kahden tytön vuoksi pysyä täällä rauhassa ja hiljaa, pysykäämme siis.»

Jan laskeuttuaan kalliolta ei enää nähnyt kuten sieltä ylhäältä koko sotanäyttämöä yhdellä silmäyksellä, vaan ainoastaan pienen alan. Ainoana oppaana hänellä oli kiväärinpauke. Mutta matkalla oli vältettävä englantilaisia, ja tähän oli käytettävä samaa keinoa, mitä hän oli käyttänyt metsästäessään, kun pyrki saalistaan lähelle: maassa ryömimistä. Mutta poika paralla aina, kun hän yhdestä vaarasta pääsi, oli kymmenen uutta edessä. Kaikki suojapaikat, joita maanala tarjosi, olivat englantilaisten hallussa, hänelle ei jäänyt muuta kuin mahallaan hinautua korkeassa ruohikossa kohoamatta minuutin ajaksikaan, sillä silloin hänet olisi paha perinyt. Mutta hän ei hetkeksikään unohtanut tehtävänsä, hän ryömi taloa kohti, mikäli se oli hänelle kulloinkin mahdollista. Hänen piti tehdä mutkia, kun sattui englantilaisia hänen suuntansa tielle joukkojen tehdessä liikkeitään. Onneksi hän, lapsuutensa ensimmäisistä vuosista asti kun oli totutellut metsästäjän elämään, osasi kaikki mahdolliset metkut ja temput.

Hänellä ei ollut enää puolta tuhatta metriä taistelupaikalle, mutta tämän matkan päästäkseen hänen piti tehdä niin monia mutkia, täytyi palata niin monta kertaa takaisin, että hän kulki ainakin viisi kertaa tuon matkan pituuden. Hänen edessään oli pienoinen metsä ja sinne hän oli pyrkinyt, sen takana oli kenraali, ja metsän läpi pääsy, vaikka se olisikin täynnä englantilaisia, oli hänestä helppoa verraten tähänastiseen taipaleeseen. Ja nyt hän oli metsässä!

Poika parka! Hän ei ollut huomannut aikaa, mikä hänellä oli kulunut matkallaan. Hän ei aavistanut, että hänen astuessaan metsän suojaavaan lehvistöön niillä, joille hän oli apua tuomassa, oli viimeiset het-

ket. Tultuaan metsään Jan oikasihe jaloilleen, mikä tuntui suloiselta pitkän ryömimisen jälkeen. Hän kuunteli, voidakseen suunnata kulkinsa pyssynpaukkeen mukaan, joka nyt kuului läheltä. Saatuaan suuntansa hän lähti edelleen metsän läpi silmät ja korvat auki ja valmiina heittäytymään vatsalleen kuullessaan vähintäkin ääntä tahi huomattessaan vihollisen. Niin hän oli kulkenut satasen askelta, kun hänen hämmästykseseen ammunta taukosi äkkiä. »Mitä se on?» lausui hän tyhmistyneenä. Samassa hän sen ymmärsi ja hänen sydäntään kouristi: kenraali oli antautunut. Hän oli tullut liian myöhään!

»Ooh, olenko tullut liian myöhään? Ei, se on mahdotonta! Hyvä Jumala, tämä ei ole voinut olla sinun tahtosi. Ainoastaan muutamia minuuttia liian myöhään tulen! Mutta minä tulen ja tullessani heidät pelastan! Mutta onko se mahdollista?» Hänellä oli kiire saada selville tuo kysymys, johon kumminkaan ei ollut kuin yksi ainoa ja yksinkertainen vastaus, vaan jota hän toivoi toiseksi, ja hän unohutti kaiken varovaisuuden juosten edelleen, minkä suinkin jaksoi. Viisi minuuttia myöhemmin hän näki omin silmin vastauksen. Hän näki valkoisen lipun, antautumisen merkin, ja samassa hän joutui englantilaisten vartiomiesten käsiin, jotka syöksyivät metsästä.

Vaikka Janilla ei ollutkaan muuta asetta kuin puukkonsa, niin hänen hämmäntynyt katseensa ja kolmen tunnin ryömimisestä repeytyneet vaatteensa ilmaisivat kyllin englantilaisille, mikä hän oli miehiään. Niinpä englantilaiset sotamiehet kohtelivatkin häntä vankina. Kenraalin vangitut toverit olivat menossa jo kaukana. Sidottuina kaksittain köyteen kuljetettiin heitä Boshofiin päin. Neljä sotamiestä vei Janin muutaman englantilaisen aliupseerin luo, joka parin Kapista olevan toverinsa kanssa oli aterioimassa metsässä puunjuurella. »Mitä teillä oli tekemistä täällä metsässä?» kysyi englantilainen aliupseeri, joka myöskin oli Kaptownissa muodostetun rykmentin palveluksessa ja osasi hollantia. »Koetin päästä tovereitteni luo», vastasi Jan. »Tovereittenne buurien luo?» Jan nyökäytti päätään. »Näytätte nuorelta, kuinka vanha olette?» — »Pian neljäntoista.» — »Kas sitä nallikkaa! Minkä vuoksi lähditte äitinne luota?» — »Minulla ei ole isää eikä äitiä, iso-isä on, ja hänen maatilaltaan lähdin sotimaan vihollisia vastaan.» — »Sotimaan tuolla puukolla?» sanoi aliupseeri nauraen. »On minulla pyssykin, osaan sitäkin käyttää», vastasi Jan. — »Missä on pyssynne?» — »Jätin sen tuonne voidakseni helpommin päästä kenraali Villebois-Mareuilin luo.» — »Te siis tunnustatte kuuluvanne kapinoitsijoihin?» — »En ymmärrä puhettanne», vastasi siihen Jan miehekkäästi. »Ei ole mitään kapinoitsijoita, vaan vapaita buureja, jotka taistelevat rehellisesti vapautensa puolesta.» Aliupseeri kohautti olkapäitään kiihtyneenä, kun ei osannut mitään sanoa. »Mutta annahan olla», huudahti muuan aliupseerin tovereista, »minä tunnen tämän pojan. Etkö sinä ollut Spion-Kopilla kahden afrikanderin kanssa?» — »Juuri se sama», vastasi Jan lisäten: »Ja nuo kaksi afrikanderia, josta puhutte, tempaavat vielä minut teidän käsistänne, siitä saatte olla varmat!»

Tämä keuhunta oli hyödytön ja turmiollinen, ja Jani pian katkerasi

katui, että oli sellaista suustaan päästännyt. »Vai niin!» huudahti heti aliupseeri. Teidän afrikanderinne eivät siis ole kaukana täältä. Sanokaa pian, missä he ovat, olemme erittäin mielissämme, kun saamme heidätkin nauttimaan Englannin kuningattaren vieraanvaraisuutta.» Jan ei vastannut mitään tähän sukkeluuteen, jolle englantilaiset nauroivat kohti kurkkuaan. »Annahan olla», jatkoi aliupseeri. »Eivätköhän juuri nuo afrikanderit piiloutuneina johonkin ampuneetkin meidän tykkimiehemme tämän aamuissa hyökkäyksessä kukkulalle. Kukkula oli tyhjä, sieltä luodit eivät tulleet. Nuo afrikanderit ovat olleet piilossa takanamme ja sieltä ampuivat, kun luulimme vihollisen olleen edessämme.» Ja kääntyen Janiin jatkoi kiihtynyt aliupseeri ankarana: »Ymmärrätte, että te ja toverinne olette syytteessä salamurhasta. Siitä on kuolemanrangaistus. Mutta te saatte armon, jos ilmoitatte, missä rikostoverinne ovat.» — »Salamurhaajia, rikoksellisia!» huudahti Jan tulistuneena. »Niin nimittelette miehiä, jotka taistelevat maataan puolustaan, nimittelette vihoissanne siitä, että he ovat taitavampia kuin te! Ampukaa vain minut, minä en henkeäni tahdo säilyttää häpeällisillä ehdoilla. Mutta ammuttuanne minut, te itse olette murhamiehiä, ja minun vereni vuotaa teidän päällenne!» —

»Korulauseita, poikaseni», sanoi aliupseeri. »Otetaan asia käytännöllisesti. Tämä on ehdotukseni: »Nahkanne säilyy, kun ilmoitatte...» »Ottakaa henkeni», keskeytti Jan. »Mutta kun jokainen asia vaatii miettimistä», sanoi aliupseeri, »niin on kohtuus ja oikeus, että saatte mietintä-aikaa. Me jatkamme ateriointsemistamme, siihen menee neljännestunti. Sen jälkeen vaadin vastauksenne.»

Kului kuitenkin aikaa enemmän kuin neljännestunti, niin yksinkertainen kuin ateria olikin. Janista se aika tuntui velä pitemmältä kuin se oli. Hän ei kyllä pelännyt päätöksensä muuttuvan, vaan mielenlannistus oli hänet vallannut. Hän ymmärsi maansa ja maanmiestensä tilan toivottomaksi englantilaisten menestyksen yhä kasvaessa. Jan oli tuollaisessa mielentilassa, jolloin menee äärimäisyyksiin, jolloin tyydyttää mieltään mitä pahimmilla päätöksillä. Vaikka kuin kunniallisilla ehdoilla olisi annettu valittavaksi vankeus tahi kuolema, hän olisi valinnut kuoleman. »No, nuori mies», sanoi aliupseeri nousten, »miten olette päättänyt? Oletteko asiaa mietittyänne tullut järkevämmäksi?» — »Teistäkö on järkevää pelastaa henkensä pettämällä toverinsa?» sanoi Jan. »Otetaan asia käytännöllisen elämän kannalta», sanoi aliupseeri. — »Minä en ole niin käytännöllinen», vastasi Jan, »että rupeaisin kavaltajaksi. Se on viimeinen sanani». — »Mielenne mukaan», sanoi aliupseeri. »Teillä on kuitenkin tilaisuus peruuttaa päätöksenne. Siihen saakka kun kuuluu komentoni »ampukaa» olen valmis kuuntelemaan teitä, mutta sen jälkeen, on melkein niinkuin myöhäistä.»

Jan ei vastannut mitään ja asettui seisomaan kalliota vasten ja katsele rauhallisesti, kun sotamiehet valmistautuivat ampumaan. Aliupseeri järjesti kahteen riviin neljä sotamiestään, joilla jokaisella oli pyssy. Itse asettui hän syrjään. »Valmiina», komensi hän, ja sotamiehet pistivät patronan kivääriinsä. »Minä ensin komennan: pyssy poskelle», selitti hän

Janille, »sitten annan kuluu kymmenen sekuntia ja huudan: ampukaa! Teillä on siis vielä puolisen minuuttia mietintäaikaa.» — »Komentakaa, miten vain haluatte», vastasi Jan rohkeasti, »kuolema ei minua pelota».

Aliupseeri jatkettuaan pelottelujärjestelmäänsä viimeisiin rajoihin saakka avasi suunsa komentaakseen: kivääri poskelle, kun yhtäkkiä läheisestä pensaikosta kuului tuskanhuuto: »Jan!» Samassa silmänräpäyksessä kuului kaksi kaksoislaukausta ja neljä sotamiestä lysähti maahan. Sitten Janin ja typtyneen englantilaisen silmien edessä avautui pensas ja syöksi sisästään kaksi metsästäjää, jotka ryntäsivät aliupseerin kimppuun ja iskivät hänet tantereeseen.

»Hurraa! Eläköön Transvaali!» huudahti Jan, nähtyään pelastajikseen ystävänsä Hartremin ja Légerin.

*

Kenraali Villebois-Mareuilin komennuskunnan antaannuttua olivat englantilaisten joukot siirtyneet asemiltaan ja niin oli poistunut sekin joukko, joka oli ollut baobabin kallion läheisyydessä estämässä Hartremia ja Légeriä lähtemästä Jania etsimään. Léger selitti Elandille ja Blessille, että näiden oli odotettava heitä yöhön asti. Siinä tapauksessa etteivät he palaa oli tyttöjen laskeuttava kalliolta ja mentävä metsään, missä Muti odotti hevosineen, ja sitten edelleen Pretorius Van Dylin komennuskunnan luo.

Tytöt kallioltaan näkivät afrikanderien menevän samaa tietä, jota Jan oli ryöminyt kolme tuntia sitten. Ja he saattoivat seurata miesten kulkua aina tuohon metsään saakka, jonne olivat nähneet Janinkin menneen. Kului sitten neljännestunnin aika kauheassa, tuskallisessa odotuksessa tyttöjen kuvitella, mitä kaikkea voi tapahtua tuolla metsässä, jossa Jan ja heidän kaksi suojelijaansa, ystävänsä olivat englantilaisten joukkojen keskellä. Vihdoin kajahti kaksi kaksoislaukausta metsästä, ja ne kouristivat heidän sydäntään, sillä he eivät tienneet olivatko laukaukset vihollisten vai ystävien. Kiikarillaan he kuitenkin näkivät, että laukaukset vaikuttivat liikettä metsän reunassa olevien englantilaisten keskuudessa, vaan sen enempää he eivät kohtauksesta nähneet pitkän ruohikon takia. Yhtäkkiä Bless, joka nyt tähysteli, kirkasi kovasti. »Mikä on?» kysyi Eland säikähtäen. »He ovat haavoittuneet?» — »Kaikki kolmeko?» — »Kaikkil!» — »Mistä sen päätät?» — »Näin kannettavan metsästä kolmet parit, pareilla oli haavoittuneita, jolla oli suuri buurihattu päässä.» »Mutta ne voivat olla muita buureja», sanoi Eland. »Eivät ole muita, minun sydämeni sen sanoo. He ovat ehkä kuolettavasti haavoittuneet», sanoi Bless ja purskahti itkemään. »Mitä on tehtävä?» vaikeroi Eland. »Meidän on mentävä heitä hoitamaan, se on tietty!» huudahti Bless. »Niin, sepä oli minunkin ajatukseni», vakuutti Eland, »mutta miten pääsemme heidän luo?» — »Mennään tuonne metsään», sanoi Bless.» — Eiväthän he ole siellä enää, heidät tietysti viedään Boshofiin», selitti Eland, »ja sinne emme voi heitä jalkaisin seurata. Mennään siis ensin Mutin luo, jolla on hevosemme. Niillä pääsemme Boshofiin. Siellä tapaamme englantilaisia upseereita, jotka eivät voi

hylätä tarjoustamme hoitamaan haavoittuneita maanmiehiämme. Jos kääntyisimme noiden sotamiesten puoleen, niin he vain meidät vangitsisivat ja ehkä muuta julmuutta harjoittaisivat.» — »Mutta kuluu niin pitkä aika», arveli Bless. »Huomenaamulla varhain olemme Boshofissa», selitti Eland. — »Sinä olet oikeassa», sanoi Bless. Ja syleilyään toisiaan sisarukset laskeusivat kallioltaan. —

Kun Muti ei ollut nähnyt englantilaisten ahdistavan baobabkalliota, niin oli hän rauhallisesti pysynyt paikallaan. Hänellä ei myöskään ollut tietoa Janin ja afrikanderein retkestä, ja sen vuoksi hän oli hyvin hämmästyksissään, kun yön suussa näki Elandin ja Blessin tulevan kahden.

Hevoset, jotka olivat koko vuorokauden levänneet, olivat halukkaita matkaan. Ja kymmenen minuutin kuluttua tytöt olivatkin matkalla ajaen hyvää vauhtia Boshofiin. Muti oli nuorten emäntiensä selityksistä kyllä päässyt selville, että heidän serkkunsa ja ystävänsä olivat joutuneet englantilaisten käsiin, mutta hän ei voinut ymmärtää, että mentiin heitä tapaamaan. Villi-ihmisen yksinkertaisuudella hänen oli mahdoton käsittää, minkä vuoksi hänen nuoret valtiattarensa ehdoin tahdoin lähtivät suden kitaan, minkä Boshofiin, joka oli englantilaisten vallassa. Mutta kun hänen oli käsketty seurata mukana, niin hän sen arvelematta teki.

Eland ei ollut antanut mitään määräystä muista, nyt jouten olevista hevosista, mutta Muti oli ne sitonut jäljekkäin ja niin seurasi tyttöjä kafferipalvelija kuljettaen oman ratsunsa jäljessä kolmea komeaa hevosta. Ja tämä Mutin teko oli onneksi, sillä kekseliäs Bless tästä sai aihetta siihen, että he matkallaan esiintyivät uutisasukkaina, jotka olivat menossa Boshofiin myymään isänsä hevosia. Ja asia näytti hyvin todenmukaiselta, niin että englantilaiset vartiokunnat laskivat heidät epäilyksettä menemään.

Seitsemän aikaan aamulla pieni karavaani saapui esteettä Boshofiin. Tämä suuri buurilainen kauppala oli täynnä englantilaisia joukkoja. Niin varhainen aamuhetki kuin olikin, vallitsi siellä tavaton vilkkaus ja innostus. Syynä tähän oli, kuten Eland ja Bless pian saivat tietää, tieto kenraali Villebois-Mareuilin kaatumisesta, joka uutinen alkoi kiertää ja suureta yhtämittaa mielikuvitelluilla. Tämän yhdeksänkymmenmiehisen komennuskunnan kukistaminen ja antautuminen esitettiin suurena voittona, jonka seurauksena oli kokonaisen buuriarmeijan antautuminen.

Kun talot, alkuasukkaitten majat ja jopa tallit ja navetat olivat Englannin kuningattaren sotilaitten hallussa, tytöt eivät olisi tienneet, minne päänsä kallistaa, jos eivät onneksi olisi tunteneet muuatta paikkakunnan varallisimpia perheitä. Ensimmäiseltä buurinaiselta, jonka kohtasivat, kysyivät he hra M. Van Bootin asuntoa. — »Van Boot!» lausui eukko. »Hän on mennyt sotaan kahden poikansa kanssa. Hän taistelee jossakin Kroonstadtin seutuvilla tahi sielläpäin. Ei täällä ole buureja ketään. Meidän isämme, puolisoimme ja poikamme ovat kaikki pyssy kädessä ja vaeltavat kaukana tantereilla.» — »Onko rva Van Boot Boshofissa?» kysyi Eland. »On, hän on täällä», selitti eukko. »Hän olisi halunnut seurata miestänsä laittaakseen ruokaa ja hoitaakseen hänen haavojaan, niitä sattuesssa, mutta hänellä on neljä aivan pientä lasta.

Kuka ne olisi hoitanut? Hän jäi kotia, ja hänen vanhin tyttärensä, viiden-toistavuotias tellukka on äitinsä sijasta isänsä ja veljensä luona.» Ja eukko osotti heille talon.

Van Bootin talo, parhaimpia tässä pienessä kaupungissa, oli pääkadun varrella. Kun Eland ja Bless soittivat ovikelloa ja astuivat sisään, tuli heille vastaan englantilainen upseeri. Bless, säikähtyneenä ja ujos-tellen ajatteli vain peräytymistä, vaan Eland rohkeampana meni edelleen, jolloin hänen sisarensakin oli pakko seurata. Tämä hauskannäköinen buuriasunto näytti olevan kuin hävityksen tilassa, sellainen kauhea epä-järjestys siellä oli, joka oli surullinen seuraus siitä, että vihollinen valtasi kaikki sodanaikana. Eland surullisin mielin tästä näystä meni portaita kohti, jotka nousivat yläkertaan. Ja siihen vaadittiin rohkeutta, sillä kahden nuoren tytön ilmestyminen tähän kasarmiin oli houkutellut kolme tahi neljä muuta upseeria kamarien oville. Eland kalpeana, Bless tulipunaaisena, menivät portaille saakka. Eland huusi kovalla äänellä hollanniksi: »Rouva Van Boot, oletteko siellä? Onko teillä vieraanvairaisuutta setä Ryskerin pojantytöille?» — Ylhäältä kuului samalla kielellä vastaus: »Mitä kuulen? Todellako Eland ja Bless. Nouskaa, nouskaa lapset, että saan syleillä teitä!» Ja tukeva nainen, neljänkymmenvuotias, varakkaan buurin puvussa, alkoi laskeutua portaita. Eland ja Bless syöksyivät vastaan. Rva Van Boot otti tytöt vastaan mitä ystävällisimm-in. Ja ahdistetussa asunnossaan oli hänellä heille hyvää sijaa. Ja kun hän sai tietää, mitä varten Eland ja Bless olivat tulleet Boshofiin, hän neuvoi heitä etteivät he kääntyisi englantilaisten viranomaisten puoleen, ennenkuin oli tieto vankien saapuneen. Ja rva Van Boot sai tietää luonaan asuivilta upseereilta, että ne joukot, jotka olivat olleet hyökkäämässä kenraali Villebois-Mareuiliä vastaan, palaavat huomenna ja heidän mukanaan tulevat haavoittuneet ja vangitut. »Kun he palaavat», selitti rouva, »niin he kulkevat tästä meidän talon oh-i, niin ettei teidän tarvitse muuta kuin asettua johonkin ikkunaan, niin näette ystävänne. Ja jos äännätte, mainiten heidän nimensä, niin hekin näkevät teidät.» Nyt ei ollut tytöillä muuta huolta kuin, että joku heidän ystävistään tahi kaikki kolme ovat niin pahoin haavoittuneet, etteivät kykene Boshofiin.

Seuraavana päivänä aamulla englantilaiset joukot palsivatkin kulkien Van Bootin talon ohitse. Niiden jäljessä tuli ensimmäinen saatto vankeja, joista muutamat olivat lievästi haavoittuneita. Elandin ja Blessin sydäntä ahdisti, kun he eivät näiden joukossa nähneet ystäviään. Tässä saatossa oli parikymmentä miestä, Villebois-Mareuilin komennuskunnan viimeiset jäännökset. Nämä onnettomat, risaisina, vaatteet siekaleina ja märkinä viime öisestä sateesta, näyttivät uupuneilta. Sotajoukko kokoontui Boshofin kirkon pihaan, vangit sotajoukon vasemmalle puolen. Tytöt kauhistuivat luullessaan, että nuo onnettomat ammutaan. Mutta rva Van Boot tiesi, että kenraali Villebois-Mareuilin hautaus toimitetaan siellä ja että ruumis tulee tämän ensimmäisen vankisaaton jäl-jessä ja toisen vankisaaton seuraamana. Ja niin tulikin taas uusi saatto. Sen etunenässä kulki englantilainen soittokunta soittaen surumarssia,

sitten ruumisarkku ranskalaisen lipun peitossa ja vihdoin ruumisarkun jäljessä vankisaatto ranskalaisia ja buureja, toistakymmentä kaikkiaan, kaikki haavoittuneita.

Bless oli päästää ilonhuudon, ja sanomattoman onnellisena huiskutti hän nenäliinaansa. Hän oli tuntenut serkkunsa ja afrikanderit. Léger kantoi vasenta kättä kaulasiteessä, Hartremin päässä oli verinen kääre ja Jan, joka nojasi Hartremin tukevaan käsivarteen ontui oikeaa jalkaansa, jonka yläosassa oli side. »Te olette haavoittuneita?» huusi Eland, kun he menivät ohi. »Ei vaarallisesti», vastasi Jan koettaen kulkea ontumatta.

Ruumissaatto kulki kirkkotarhaan, jossa ruumisarkku asetettiin vasta kaivetun haudan partaalle, sitten vangit kerääntyivät toiselle puolen ja englantilaisia upseereita toiselle puolen hautaa. Protestanttinen pappi lähestyi hautaa ja luki joitakin värssyjä raamatusta. Sen jälkeen arkku laskettiin hautaan sotajoukon tehdessä kunniaa ja soittokunnan soittaessa.

Vielä samana iltana Eland ja Bless menivät virastoon, jonka toimenä oli antaa lupakirja haavoitettujen vankien hoitajiksi pyrkiville. Heidät vietiin englantilaisen upseerin luo, jolle he esittivät halunsa seurata kolmea buuria hoitaakseen heitä. »Tällainen lupa annetaan vain haavoittuneitten läheisille sukulaisille», vastasi upseeri. »Ovatko nuo vangit teidän sukulaisianne?» — »Yksi heistä, Jan Rysker, on meidän serkkumme, melkein veljemme, kun sekä me ja hän, orpoja kun olemme, olemme yhdessä kasvaneet iso-isämme Ryskerin luona», selitti Eland. — »Rysker, Paul Rysker, tilanomistaja Transvaalin ja Rhodesian rajalta?» kysyi upseeri, katseltuaan muuatta nimiluetteloa, joka oli pöydällä. — »Niin, hän juuri», vastasi Eland hämmästyneenä, kun upseeri näytti tuntevan, ainakin nimeltä, heidän iso-isänsä. — »Vai olette tämän Ryskerin lapsenlapsia?» sanoi upseeri. »Teillä on oikeus päästä Kapkaupunkiin ja kauemmaksikin, jos haluatte. Minä kirjoitan teille lupakirjan, joka oikeuttaa teidät hoitamaan Jan Ryskeriä.» — »Lupakirja koskee yksin Jan Ryskeriä?» lausui kysyvästi Bless. — »Oletteko sukua noille kahdelle toisellekin buurille, joista mainitsitte?» kysyi upseeri. Bless arveli vähän aikaa, sitten rohkeasti ja punastuen sanoi: »Toinen heistä, hra Léger, on minun — on vähän niinkuin — on sulhaseni. Ja», lisäsi hän nopeasti ja vakuuttavammin, »toinen hra Hartrem on sisareni sulhanen». Eland, hätkähti, punastui, vaan ei virkkanut mitään. Upseeri katsoi tyttöihin, hymyili ja sanoi: »Sallittehan, neitiseni, jos tapaam hrat Hartremin ja Légerin, onnitella heitä siitä, että ovat hyvin valinneet.» Ja kun Eland ja Bless hämillään eivät tienneet, miten olla, upseeri päästi heidät pulasta ojentamalla heille lupakirjan. »Tässä on», sanoi hän, »se on valmis ja toivonne mukaan on siinä noiden kolmen nimet». Kun tytöt sitten taas olivat kahden kesken, Eland sanoi kiihkeällä äänellä Blessille: »Mitä juttuja sinä laskettelit tuolle englantilaiselle äsken?» — »Luuletko, että muuten olisimme saaneet lupakirjaa», vastasi Bless nauraen ja lisäsi: »Sitä paitsi, ei se tainnut olla itse asiassa kovinkaan suuri valhe.» — »Ehkäpä ei», vastasi Eland muuttuen äkkiä miettiväiseksi.

Samana päivänä Eland ja Bless lupakirjansa nojalla saivat tavata ystäviään. Se oli riemun hetki. Jan kertoi heidän viimeisistä seikkailuistaan. Afrikanderien tultua hänen avukseen, oli heidän kimppuunsa hyökännyt parikymmentä englantilaista, jolloin oli syntynyt hurja taistelu. He olivat antaneet iskuja, vaan olivat myös saaneetkin ja lopuksi joutuneet ylivoiman valtaan. Hartremilta oli pyssynperällä lyöty kulmaluu halki, Légerin vasempi käsivarsi oli kuulun lävistämä ja Jan oli saanut pistimenhaavan reiteensä.

Haavoittuneet kuljetettiin ensin Kimberleyhin härkien vetämissä vankkureissa. Eland ja Bless saivat oikeuden kuljettaa hoidettavat sairaansa omissa vankkureissaan, jotka he ostivat Boshofissa. Ajajana oli Muti. Saattojoukkona oli eskadrona ratsuväkeä, nuoria englantilaisia, joiden päällikkönä oli kohtelias, sivistynyt upseeri. Hyvän, ystävällisen kohtelun vuoksi, jota saattojoukko osotti vangeille, tämä osa vankien matkasta oli huokein, niin paljon kärsimyksiä kuin olikin haavoittuneille sopimattomissa ajoneuvoissa huonolla tiellä. Kimberleyssä vangit suljettiin vankiloihin kolmeksi päiväksi eivätkä koko tänä aikana Eland ja Bless saaneet tavata ystäviään. Suurena synnä tähän menettelyyn oli Kimberleyn englantilaisen väestön vihamielisyys. Eland ja Bless sen vuoksi kaupungissa oloaikanaan tarkoin varoivat saattamasta ilmi, että he olivat transvaalilaisia.

Kimberleystä oli vangeilla rautatiematka Kapkaupunkiin. Kun heitä vietiin Kimberleyn asemalle, niin kaupunkilaiset seisoivat taajana joukkona kahtapuolta ja huutelivat kiihtyneinä. Suurimmaksi osaksi olivat ne englantilaisia uutisasukkaita ja enimmäkseen naisia. Heillä oli katkera viha buureille neljän kuukauden piirityksestä, jolloin heidän oli ollut pakko syödä hevosenlihaa jopa rottiakin. Onneksi englantilainen sotamiessaattue oli oikeudenmukainen, joten ihmisjoukon mielenosotukset rajoittuivat paljaaseen äänekkyyteen, ja sellaiseen buurit olivat liian ylpeitä vastaamaan.

Rautatiematkallakin olivat Eland ja Bless erillään ystävistään. Asemalla he olivat vain ohimennen nähneet heidät, jolloin Jan oli ehtinyt huutaa heille katkonaisen lauseen: »Iso-isä on Kapkaupungissa...» Tämä antoi tytöille päänvaivaa. Mitä merkitsi tämä Janin lause? Vanhus Kapkaupungissa? Olivatko englantilaiset ottaneet hänet panttivangiksi? Ja tytöt olivat tuskassa. Miten heidän iso-isänsä oli kestänyt tämän pitkän matkan? He pelkäsivät tapaavansa hänet kuoleman-kielissä.

Enemmän kuin kaksi päivää kului tähän junamatkaan. Usein oli pakko ajaa aivan hiljaa kun useissa paikoin katkaistu rata oli vain tilapäisesti korjattu. Tuskallisen matkan loputtua tytöt vihdoinkin saivat tavata ystäviensä ja heiltä kuulla iso-isästäkin. Setä Rysker, ikävystyneenä toimettomuuteen, oli tahtonut tavalla tahi toisella olla hyödyksi maansa nykyisessä ahdinkotilassa. Hän oli lähtenyt Kapkaupunkiin, jossa hänellä oli lukuisasti ystäviä. Siellä oli hän vaikuttavasti toiminut kaikkien afrikanderien innostamiseksi yhtymään muodostaakseen »Etelä Afrikan tasavallan». Hänen puuhansa olivat heti vetäneet englantilais-

ten huomion puoleensa. Hänet oli vangittu ja viety Sant-Helenan saarelle, joka oli tapahtunut toissapäivänä. Nyt tytöille johtui mieleen ja selvisi se vaikutus, minkä oli tehnyt Boshofissa englantilaiseen upseeriin heidän ilmoituksensa, että olivat Ryskerin lapsenlapsia. Se heille kuitenkin oli selittämätöntä, minkä vuoksi heille oli niin helposti annettu lupa lähteä Kapkaupunkiin.

Seuraavana päivänä saivat he selityksen tähän arvuutukseen. Aamulla heidät vietiin muutamaa virastoon ja siellä eräs virkamies heille puheli: »Hyvät neitiseni, teidän iso-isänne on Sant-Helenassa, teidän serkkunne Jan ja hänen toverinsa lähetetään myös sinne. Mutta siellä on meillä puute sairaanhoitajista. Sen vuoksi teihin nähden olemme tehneet poikkeuksen: te pääsette matkustajina laivalla, jossa serkkunne tovereineen viedään Sant-Helenaan.»

*

Sant-Helenassa Jan ja hänen kaksi afrikanderiystävänsä vankeina olivat sangen ahtaissa oloissa. Eland ja Bless tapasivat saarelle sijoitetuissa buuriperheissä paljon ystäviä ja vierasvaraisuutta ja jo seuraavana päivänä heille myönnettiin lupa mennä tapaamaan iso-isäänsä. Paul Rysker arvonenhenkilönä oli paremmissa oloissa kuin hänen onnettomuustoverinsa. Hänelle oli annettu asunto sen huvilan sivurakennuksessa, johon oli majoitettu kuuluisa kenraali Cronje. Ja se huojensi näiden kummankin vankeutta, kun heillä oli mahdollisuus usein tavata toisiaan jopa melkein yhtämittaa seurustella keskenään.

Vanha Rysker pian huomasi, että hellät tunteet olivat yhdistämässä Elandia ja Hartremia sekä Blessiä ja Légeriä. Eikä hänellä ollut puolestaan tätä vastaan, sillä näissä metsästäjillä, jos ei ollutkaan varallisuutta, oli kummallakin voimakkaat käsivarret ja hyvä sydän, ominaisuuksia, jotka Transvaalissa ovat yli kaiken. Kun ensin Léger ja sitten tämän esimerkistä rohkaistuneena Hartrem esittivät setä Ryskerille hartaimman toivonsa päästä hänen vävyikseen, hän ei asettunut vähintäkään kieltävälle kannalle, vaan ratkaisevan vastauksensa tahtoi jättää siihen, kun pääsevät takaisin Afrikaan. Tämä kiihotti, jota vanhus tar koittikin, Hartremissa ja Légerissä samoin kuin Janissakin halua päästä karkaamaan Sant-Helenasta, joka halu heissä oli jo ollut voimakkaana varsinkin sen jälkeen, kun oli saatu kuulla, että heränneinä hetkellisestä lamauksesta, jonka vastoinkäymiset olivat vaikuttaneet, eteläisen Afrikan tasavaltaiset olivat ryhtyneet suurella menestyksellä sissisodan käyntiin, joka on niin viehättävä seikkailijaluonteille.

25
penniä

Mailta ja meriltä

.....

25
penniä

Mielelläsi luet jännittäviä ja seikkailurikkaita kirjoja, mutta halpahintaisia, kelvollisia nuorisonkirjoja on toistaiseksi ollut kovin niukalti valittavana. Sentähden onkin kirjailija Teuvo Pakkala ryhtynyt toimittamaan »Mailta ja meriltä» nimistä sarjaa kaikkein hauskimpia seikkailuja, kertomuksia ja tarinoita eri maista ja eri ajoilta. Sarja kasvaa nopeasti. Jokainen kirja maksaa ainoastaan 25 penniä.

Ensimmäiset kirjat.

- N:o 1. **Karkuri.** Kertomus Tyy-
nen meren saarelta.
- N:o 2. **Taistelu paalumajalla.**
Kertomus Amerikan aarniomet-
sästä.
- N:o 3. **Aamukellot.** Tarina ul-
jaasta Veronika-neidistä.
- N:o 4. **Kylmä sydän.** Peikko-
tarina.
- N:o 5. **Ksi-Ksin luolan ihme-
lukko.** Itämaalainen seikkailu-
kertomus.
- N:o 6. **Ihmeitten maassa.** Kreik-
kalaisia satuja.
- N:o 7. **Tito.** Jännittävä kerto-
mus arosudesta.
- N:o 8. **Musta kaleerilaiva.**
Merikertomus v:lta 1599.
- N:o 9—11. **Nansenin pohjois-
naparetkiltä.** N:o 9 Laivalla
napameritse. N:o 10. Suksilla
ja kajakilla. N:o 11. Talvea saa-
rella nimettömällä.
- N:o 12. **Yö metsästäjän ko-
dissa.** Neljä seikkailurikasta
kertomusta.
- N:o 13. **Apahien hyökkäys.**
Seikkailuja kaukaisessa län-
nessä.
- N:o 14. **Kaksijalka.** Kertomus
siitä miten ihminen on tullut
luomakunnan herraksi.
- N:o 15. **Nini.** Kertomus Rans-
kan vallankumousajoilta.
- N:o 16. **Sidi Numan ja hänen
hevosensa.** Uusia kertomuksia
arapialaisesta sarjasta 1001 yön
tarinoita.
- N:o 17. **Lumimyrskyssä.** Kolme
kertomusta.
- N:o 18. **Eksyksissä präria-
aavikolla**
- N:o 19. **Saarroksissa.** Ranskan
ja Saksan viime sodasta.
- N:o 20. **13-vuotias sankari.** Ker-
mus buuri-sodasta.
- .....

Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsingissä